

АКАДЕМІЯ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ

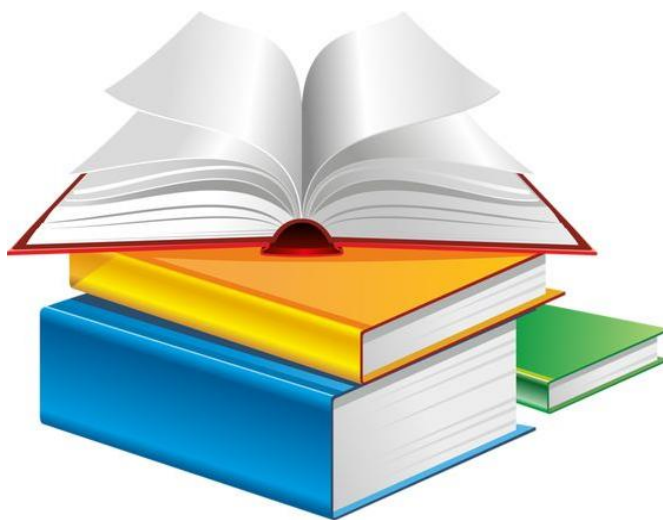
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до підготовки та захисту курсових робіт для здобувачів

2 та 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої

освіти зі спеціальності 053 «Психологія»

денної, заочної форм навчання

КИЇВ – 2024

УДК: 159.9(075.8)

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки, соціальних технологій та туризму (протокол № 1 від 26 серпня 2024 р.)

Рецензенти:

Пріб Г. А., доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи Академії праці, соціальних відносин і туризму

Раєвська Я.М., доктор психологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук

Бегеза Л. Є., Борець О. А., Житинська М.О. Методичні рекомендації до підготовки та захисту курсових робіт здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія». Київ: АПСВТ, 2024. 45 с.

Рекомендації розроблені з метою надання здобувачам навчально-методичного інструментарію до виконання курсової роботи згідно з чинними стандартами України. Рекомендації містять основні вимоги до змісту і оформлення самостійної навчально-наукової роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

Навчально-методичне видання рекомендовано науково-педагогічним працівникам та здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія».

© Бегеза Л.Є., Борець О. А.,
Житинська М.О., 2024

© Академія праці, соціальних
відносин і туризму (АПСВТ), 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. КУРСОВА РОБОТА ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ЕМПІРИЧНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Загальні положення про місце та роль курсової роботи в освітньому процесі Академії праці, соціальних відносин і туризму.....	5
1.2. Види та особливості курсових робіт.....	8
1.3. Етапи підготовки курсової роботи.....	9
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ, ОБСЯГУ ТА СПЕЦИФІКИ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ З ПСИХОЛОГІЇ	16
2.1. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології для здобувачів вищої освіти 2-го курсу	16
2.1.1. Загальні вимоги до структури курсової роботи з психології.....	16
2.1.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології.....	22
2.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології для здобувачів вищої освіти 3-го курсу	32
2.2.1. Загальні вимоги до структури курсової роботи з психології.....	32
2.2.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології.....	36
РОЗДІЛ 3. ОРІЄНТОВАНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З ПСИХОЛОГІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЇХ ЗМІСТУ	50
3.1. Орієнтована тематика курсових робіт з психології для здобувачів вищої освіти другого курсу.....	50
3.2. Орієнтована тематика курсових робіт з психології для здобувачів вищої освіти третього курсу.....	52
3.3. Захист курсової роботи.....	53
3.4. Рекомендований список літератури для написання курсових робіт з психології.....	58
ДОДАТКИ	59

ПЕРЕДМОВА

Практична реалізація регламентованих сучасною науковою психологією стандартів і норм вимагає від майбутніх фахівців вміння самостійного здійснення науково-дослідної роботи.

Курсова робота з психології як вид кваліфікаційної роботи є важливим і одним із найскладніших видів освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, підготовки їх до виробничої діяльності, до науково-дослідної роботи в галузі психології, до написання і захисту більш складних видів кваліфікаційних робіт – бакалаврських і магістерських робіт з психології.

Курсова робота здобувача виконується під керівництвом науково-педагогічного працівника кафедри з метою виявлення здатності здобувача до здійснення самостійної науково-дослідної роботи та практичного застосування набутих у процесі навчання теоретико-практичних знань.

У процесі підготовки курсової роботи здобувачі знайомляться із базовими правилами організації та проведення наукового дослідження у галузі психології та загальними вимогами до нього.

Курсова робота здобувача є самостійним оригінальним науковим дослідженням, яка повинна відповідати таким вимогам:

- бути актуальною, містити новизну, виконуватись на рівні сучасних досягнень науки і техніки;
- спрямовуватись на розв'язання практичних завдань майбутньої професійної діяльності, творчий пошук рішення пріоритетних наукових питань;
- демонструвати професійні компетенції майбутнього психолога-фахівця;
- автор курсової роботи дотримується академічної доброчесності керуючись Положенням про академічну доброчесність в Академії праці, соціальних відносин і туризму.

Основне завдання автора курсової роботи – продемонструвати вміння ефективно і творчо застосовувати теоретичні знання на практиці, адекватно ставити й вирішувати пізнавальні задачі, розробляти науково обґрунтовані рекомендації з розв'язання конкретних фахових завдань.

Навчально-методичне видання рекомендовано науково-педагогічним працівникам та здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія». Рекомендації також можуть бути корисними здобувачам інших спеціальностей при виконанні відповідної навчально-наукової роботи.

РОЗДІЛ 1.

КУРСОВА РОБОТА З ПСИХОЛОГІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ЕМПІРИЧНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення про місце та роль курсової роботи в освітньому процесі Академії праці, соціальних відносин і туризму

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження здобувача, яке виконується з певного курсу або з окремих його розділів (модулів).

Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України», курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, здобутих здобувачами за час навчання, та їх застосування до вирішення конкретного фахового завдання.

Виконання курсової роботи є формою контролю якості отриманих здобувачами компетентностей відповідно до освітньої програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Метою курсової роботи є закріплення, поглиблення й творче використання теоретичних, методичних та практично спрямованих знань з психології, оволодіння здобувачами вищої освіти уміннями самостійного проведення теоретичного наукового аналізу, емпіричного дослідження з психології констатувального змісту.

Головні завдання виконання курсової роботи:

✓ систематизація, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань здобувачів зі спеціальності, отримання можливості застосування цих знань при вирішенні конкретних фахових завдань;

✓ оволодіння методикою організації і проведення наукового дослідження.

✓ розвиток творчої ініціативи, самостійності, відповідальності та організованості здобувачів вищої освіти.

Підготовка і захист курсових робіт органічно входять до змісту навчання майбутнього фахівця, забезпечують поглиблення та розширення теоретичних знань і практичних умінь, удосконалення навичок творчої діяльності та самостійної науково-дослідної роботи.

Вимоги до курсової роботи:

✓ актуальність теми курсової роботи, відповідність її сучасному стану і перспективам розвитку певної галузі науки, практичним завданням і загальній меті виконання курсових робіт;

✓ вивчення і критичний аналіз монографічної та періодичної літератури з теми роботи;

✓ вивчення і характеристика історії та стану розробки досліджуваної проблеми;

✓ чітке визначення об'єкту, предмету, мети, завдань і методів дослідження, опису й аналізу проведених в рамках роботи спостережень та експериментів;

✓ узагальнення отриманих результатів, обґрунтування сформульованих висновків і розроблених практичних рекомендацій.

Насамперед, курсова робота має відображати хід і результати розробки обраної теми.

Найголовніше завдання автора курсової роботи – продемонструвати уміння самостійно вести науковий пошук і розв'язувати конкретні практичні проблеми та завдання.

Апробацію результатів курсового дослідження здобувачі вищої освіти можуть реалізувати через публікацію статей у збірнику студентських наукових праць, виступи на конференціях, наукових гуртках тощо.

Компетентності та програмні результати навчання

У процесі написання курсової роботи здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти мають можливість закріпити теоретичні знання, розвинути професійні навички, уміння, сформувати інтегральну, загальні й спеціальні (фахові, предметні) компетентності та мають продемонструвати програмні результати навчання.

Оригінальність постановки та вирішення конкретних питань відповідно до проблематики дослідження, а також глибина, широта охоплення та самостійність дослідження є основними критеріями оцінки якості курсової роботи, а також рівня сформованості відповідних компетентностей.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі

знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

1.2. Види та особливості курсових робіт

Теоретична курсова робота (виконується на другому курсі навчання) повинна містити аналіз стану розробленості проблеми, яка вивчається, на основі огляду наукових, науково-інформаційних, навчальних, довідкових джерел з психології та інформаційних ресурсів.

Поданий матеріал має бути логічно пов'язаний з метою роботи. У розділах та параграфах теоретичної курсової роботи необхідно відображати окремі частини дослідження проблеми та завершувати їх висновками.

Дана робота включає зміст декількох (не менше двох) розділів.

У першому розділі необхідно визначити суть досліджуваного питання, тобто встановити в чому головна мета реалізації розглянутої проблеми та які процеси (організаційні, економічні, соціальні, психологічні) становлять основу даного питання. У першому розділі роботи, в якому подається огляд літературних джерел, автор окреслює основні етапи розвитку наукової думки з досліджуваної ним теми. Стисло, критично і тактовно висвітлюючи роботи попередників, автор акцентує увагу на раніше невирішених питаннях, визначаючи тим самим своє місце у розв'язанні поставленої наукової проблеми. Відповідно, назва і зміст першого розділу повинні відтворювати стан розробки досліджуваної проблеми у сучасній психології.

За правилом, у першому підрозділі першого розділу роботи автор аналізує поставлену проблему, так би мовити, ближче до об'єкта дослідження, а в другому – до предмета, що й має бути відтворено у назвах відповідних підрозділів.

Другий розділ має містити докладне вивчення, аналіз об'єкта, теми роботи. У ньому бажано використовувати приклади та факти з практики, що ілюструють застосування теоретичних знань у житті. Автором обов'язково має бути викладена власна точка зору, власні пропозиції. При виконанні цього етапу курсової роботи має бути зазначений спосіб отримання інформації (або вихідних даних для розрахунку), що дозволяє оцінити фактичний стан розробленості проблеми, визначити склад та короткий зміст принципів та методів реалізації досліджуваної теми на практиці.

Курсова робота, яка має на меті емпіричне дослідження (виконується на третьому курсі навчання), як відомо, складається з теоретичної та

практичної частини. Така робота орієнтована на отримання фактичного матеріалу, який потім або узагальнюється теоретичними розробками, або використовується в прикладних цілях. Провідні методи: спостереження, експеримент, тестування та ін. Основна мета такої роботи – отримати точний опис психологічного факту, для чого ретельно збирають дані про досліджуване явище (зазвичай, використовуючи систему методів), що, за умови адекватного застосування діагностичного та математичного апарату, при обробці даних підвищує надійність кінцевих результатів. Теоретична складова властива початковим та завершальним стадіям процесу дослідження (орієнтація в проблемі, формулювання мети, завдань, пояснення та узагальнення результатів).

1.3. Етапи підготовки курсової роботи з психології

Робота над курсовою роботою з психології зводиться до наступних етапів:

1. Вибір теми курсової роботи.
2. Ознайомлення з проблемою в інформаційних джерелах та складання плану курсової роботи.
3. Обґрунтування актуальності теми, теоретико-методологічної основи дослідження; формулювання мети, гіпотези, визначення завдань, об'єкта та предмета дослідження.
4. Написання та оформлення курсової роботи відповідно до вимог.
5. Захист курсової роботи.

Вибір теми курсової роботи

Вибір теми курсової роботи – важливий етап її підготовки, від успішності проходження якого значною мірою залежить доцільність виконання самої роботи.

Тема (назва) роботи має бути, по можливості, короткою, відповідати суті виокремленої наукової проблеми, вказувати на предмет дослідження і його мету. У назві не бажано використовувати ускладнену, маловживану термінологію. Треба уникати формулювань, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» і т. ін., у яких не відбито в достатній мірі суть досліджуваної проблеми.

Якщо тема дослідження обрана невдало, то робота прирікається на невдачу. Це пов'язано з тим, що існують теми, за якими можна в майбутньому отримати новий науковий результат, а є й такі, за якими в найближчому майбутньому це буде складно зробити. Зокрема, через відсутність ефективних методичних засобів для її вивчення. Іншими словами, в науці не все, що видається цікавим, варто досліджувати.

Конкретна тематика курсових робіт має відповідати наступним вимогам:

1. Відповідати завданням підготовки спеціалістів у галузі психології.
2. Враховувати напрями та проблематику сучасних наукових психологічних досліджень.
3. Залучати здобувачів вищої освіти до наукової діяльності над проблемами, які досліджують окремі викладачі та колектив психологічних кафедр.
4. Враховувати різноманітність інтересів здобувачів вищої освіти в галузі теорії та практики психологічних досліджень.

Офіційне затвердження курсових тем, призначення наукових керівників зазвичай відбувається на початку поточного навчального року.

Як правило, теми курсових робіт пропонуються кафедрами у вигляді списків. Темі курсових робіт щорічно поновлюється та затверджується на засіданні кафедри навчального закладу.

Орієнтовна тематика може містити в собі достатньо широкі проблеми для того, щоб, по-перше, запобігти надмірному перевантаженню рекомендованого здобувачам переліку тем наукових робіт і, по-друге, надати можливість за допомогою наукових керівників уточнювати формулювання обраних тем (у межах позначених тематикою широких проблем), з урахуванням можливостей та інтересів кожного здобувача.

Разом із тим, досвід переконує в тому, що виконання курсових робіт за досить широкою тематикою загального характеру часто буває неефективним. Набагато краще проходить підготовка робіт на більш конкретні й порівняно вузькі теми, в яких розкривається певна частина поставленої проблеми.

Кваліфікованими курсовими роботами часто виявляються ті, які є логічним продовженням діяльності у наукових гуртках здобувачів.

Здобувач може запропонувати свою, самостійно обрану тему і, після узгодження з науковим керівником, вона подається до затвердження.

У процесі вибору тематики курсової роботи рекомендується враховувати ступінь її відповідності рівню розвитку сучасної психології, актуальним напрямкам наукових досліджень, а також реальним завданням психологічної практики і теорії. При виборі теми роботи важливо зважати й на рівень теоретичної та практичної підготовки здобувача, сферу його наукових інтересів, здібностей і можливостей.

Факт вибору остаточно погодженого із науковим керівником формулювання теми фіксується у власноруч написаній заяві від здобувача, що подається на ім'я завідувача кафедри, де виконується курсова робота.

Підготовлений попередній розподіл тем курсових робіт затверджується на засіданні кафедри.

Існують окремі прийоми, які допомагають обрати тему курсової роботи. Серед них можна виділити наступні:

- ✓ перегляд аналітичних оглядів досягнень науки в деякій області знань, що написані провідними фахівцями;
- ✓ вибір теми роботи за принципом повторення раніше проведених досліджень, але з використанням нових, більш досконалих методів, які завідомо дають нові результати;
- ✓ теоретичне узагальнення матеріалів, зібраних у наукових експедиціях, у нових статистичних звітах;
- ✓ експериментальна перевірка однієї з гіпотез, висунутих, але на даний момент не підтверджених (і не спростованих) науковцями;
- ✓ консультації з провідними діячами науки для виявлення маловивчених проблем і питань, які мають актуальне наукове значення.

Після того, як тема наукової роботи визначена, ухвалена кафедрою і закріплена за здобувачем, в індивідуальному порядку узгоджуються терміни виконання роботи.

Ознайомлення з проблемою в інформаційних джерелах та складання плану курсової роботи.

Робота з науковими інформаційними джерелами та літературою має починатися ще у процесі вибору теми. Вона набуває найважливішого значення для розробки плану курсової роботи. Здобувач вищої освіти, як правило, підбирає необхідну літературу самостійно. Роль керівника полягає, в основному, у рекомендаціях та порадах щодо підбору джерел та видів публікацій.

Структура плану визначається обсягом і складністю роботи: чим ширше коло питань, що розглядаються автором, тим детальнішим має бути план, оскільки саме деталізація забезпечить внутрішню узгодженість дослідження та синхронність виконуваних робіт.

Робочий план становить основу курсової роботи, визначає її загальну спрямованість та послідовність проведення.

Якість робочого плану є запорукою успішного завершення розпочатої роботи. Робочий план розробляють, виходячи з обраної теми дослідження, його предмету, сформульованих мети, гіпотези й завдань. Він має відображати системне уявлення дослідника про роботу, яка буде проведена.

Найважливіше – щоб логіка та послідовність виконуваних дій були доцільні і виправдані. План може складатись із остаточно сформульованих пунктів, які повністю відображають їх змістовне наповнення або тез, що в загальних рисах характеризують позицію автора, робочу гіпотезу, основні положення.

На більш пізніх стадіях виконання роботи, коли ключові питання опрацьовані, а набуті відомості про предмет дослідження систематизовані, можна також підготувати план-проспект.

План-проспект – це реферативне викладення отриманих результатів у послідовності їх розміщення в рукописі. У подальшому він трансформується у кінцевий варіант плану, що відображає зміст цілком завершеної роботи.

Як правило, під час опрацювання складних проблем (тем) план доцільно будувати за такою схемою: вступ, розділи, підрозділи, пункти, підпункти, висновки, список використаних джерел, додатки.

Планування дослідження необхідне для оптимізації робіт, щоб при найменших витратах отримати найкращі результати. Для цього потрібно спланувати кожен етап дослідження, визначити його зміст і терміни виконання з урахуванням наявного ресурсу часу.

Курсова робота – це самостійне наукове дослідження, основу якого складає авторський аналіз проблеми, думки і виклади щодо обраної теми. Ефективним цей аналіз може бути лише тоді, коли він спирається на досягнення сучасної науки, її теорії і практики. Тому, в науковій роботі обов'язково мають бути представлені погляди, точки зору, позиції різних дослідників, що займалися розробкою окресленої автором проблеми.

Розпочинаючи пошук літературних джерел, необхідно мати відповіді на наступні запитання:

- ✓ «Що шукати?» (питання про види інформації, які виявляються в процесі пошуку);
- ✓ «Де шукати?» (питання про джерела бібліографічної інформації);
- ✓ «Як шукати?» (питання про послідовність і глибину бібліографічного пошуку);
- ✓ «Де записувати?» (питання про засоби фіксації знайденої бібліографічної інформації);
- ✓ «Як записувати?» (питання про структуру та правила бібліографічного опису наукового документа).

Бібліографічною інформацією є сукупність відомостей, включених у бібліографічний опис документу: автор/автори, назва документу, місто і рік видання тощо). Відповідно, бібліографічним описом є сукупність бібліографічних відомостей про документ або його складову частину, які наведені за певними правилами та є необхідними і достатніми для його загальної характеристики та ідентифікації.

Бібліографічний пошук може здійснюватись на підставі перегляду як спеціальних бібліографічних видань, так і первинних наукових документів (статей, монографій тощо).

Зокрема, в курсовому дослідженні можна використовувати такі джерела:

1. Підручники, навчальні посібники, рекомендовані Міністерством освіти та науки України.
2. Словники, енциклопедії, довідники.
3. Електронні наукові ресурси українською та іноземною мовами.
4. Статті у вітчизняних і зарубіжних фахових наукових журналах та у журналах наукометричної бази.
5. Результати вітчизняних і зарубіжних дисертаційних досліджень та монографії з обраної проблематики.
6. Вітчизняні інструктивні матеріали та законодавчі акти (видання останніх років).
7. Дані теоретичних, емпіричних та прикладних вітчизняних і зарубіжних досліджень (статистичні дані, якісні інтерв'ю тощо).
8. Матеріали Інтернет-сайті

Глибина бібліографічного пошуку може складати період видання *від 5 до 10 років*.

Знайдену бібліографічну інформацію можна фіксувати за допомогою картотеки та робочого списку літературних джерел за темою дослідження. Робочий список літератури потрібно відрізнити від списку літератури, який приводиться в кінці начисто оформленої наукової праці.

Робочий список заповнюється по мірі надходження бібліографічних джерел без урахування алфавіту і має сенс лише у сполученні з інформаційно-пошуковою системою за досліджуваною темою.

Приставаючи до змістового опрацювання потрібної бібліографічної інформації, слід добре пам'ятати, що не можна зводити науково-дослідницьку роботу до простого реферування літературних джерел або обмежуватись різнобічним описом сформульованої проблеми. Адже найважливіше завдання автора науково-дослідницької роботи – здійснити самостійне глибоке вивчення теорії та історії досліджуваного питання, виходячи з напрацьованих у сучасній науці теоретичних та емпіричних результатів, а також власних експериментів і спостережень.

Обґрунтування актуальності теми, теоретико-методологічної основи дослідження; формулювання мети, гіпотези, визначення завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Обрана тема має відповідати вимогам актуальності дослідження

Актуальність дослідження

Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями поставленої наукової проблеми обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва. При визначенні актуальності роботи важливо окреслити ті аспекти проблеми, які ще недостатньо вивчені та які зумовили вибір досліджуваної теми.

Етика обґрунтування актуальності дослідження передбачає, що при згадуванні тих дослідників, які зробили значний внесок у розробку сформульованої автором роботи проблеми, слід вказувати їх прізвища та ініціали (наприклад, у круглих дужках), а не наводити [у квадратних дужках] перелік номерів відповідних наукових джерел зі списку використаної літератури.

Приклад. Проблема... завжди посідала важливе місце у психології, і на сьогодні є достатньо розробленою. Разом із тим, багатоаспектність наукового дослідження... як складного психічного явища (В. М. Астапов, Л. І. Божович, Ж. М. Глоzman, М. С. Корольчук, Л. В. Маршук та ін.), не охоплює усього спектру пов'язаних із ним проблемних питань.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність наукового завдання або проблеми.

Теоретико-методологічна основа дослідження полягає з однієї або кількох взаємопов'язаних концептуальних ідей, у руслі яких вибудовується дослідження. Методологічною основою не може бути простий перелік усіх прізвищ учених, їх підходів або теорій, які обговорюються в роботі

Мета дослідження – це кінцевий результат, якого хотів би досягти дослідник при завершенні своєї роботи. Можна поставити за мету: виявити...; встановити...; обґрунтувати...; уточнити...; вивчити...; дослідити...

Не слід формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Мета дослідження тісно пов'язана з проблемою дослідження та спрямована на її вирішення.

Для досягнення поставленої мети досліднику необхідно сформулювати у формі дослідницьких завдань ті кроки, які необхідно здійснити для реалізації мети курсового дослідження. У науці історично вироблені два типи пізнавальних завдань — емпіричні та теоретичні.

Завдання дослідження – це визначена послідовність етапів дослідження, яка дозволяє досягти поставленої мети. Саме завдання конкретизують встановлену дослідником мету і вказують на шляхи її досягнення.

Завдання формулюються у категоріях запланованої дії: «порівняти», «визначити» (ознаки, критерії, показники, параметри, категорії, характеристики); «побудувати» (модель, класифікацію, типологію, схему), «розробити» (програму, методику, рекомендації); «апробувати» (програму, методику, техніку) і т. д.

Гіпотеза дослідження – це наукове припущення, яке базується на теоретичних знаннях та емпіричних даних і ще не має підтвердження чи спростування. Гіпотеза може бути проста і складна, рівнева.

Гіпотеза формулюється як найбільш оптимальне можливе рішення окресленої дослідником проблеми. Якщо гіпотеза не підтверджується або ж,

що імовірніше, підтверджується частково (не повністю), не варто намагатися фальсифікувати результати дослідження.

У науці негативний результат – це також цінний результат, який дозволяє побудувати нову модель досліджуваного явища, висунути нові гіпотези й провести нові дослідження, які дозволять отримати остаточні відповіді на поставлені питання.

Об'єктом психологічного дослідження має бути лише психологічне явище – феномен, процес тощо, а не людина взагалі. У найбільш загальному визначенні - об'єкт може виступати як джерело даних незалежних від внутрішніх характеристик дослідника. Поняття об'єкту ширше, ніж предмет. Це та частина всього наукового пізнання, з якою працює дослідник. У роботі об'єкт тісно пов'язаний з темою дослідження.

Предмет дослідження – це точка зору (погляд) автора на виокремлений ним для дослідження об'єкт; авторська позиція щодо розв'язання породженої в межах цього об'єкта проблемної ситуації.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового аналізу співвідносяться між собою як загальне й часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на предметі зосереджена

Методи дослідження – це перелік методів, використаних для досягнення його мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко й змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим конкретним методом. Це дасть змогу пересвідчитися в обґрунтованості й доцільності вибору саме цих методів.

Практичне значення результатів дослідження. У роботі, що має переважно теоретичне значення, необхідно подати відомості про наукове використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання, а в роботі, що має більшою мірою прикладне значення, – відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх використання.

Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, слід подати інформацію як щодо ступеня їх готовності до використання, так і шляхів та масштабів використання. Можна дати короткі відомості про впровадження результатів дослідження із зазначенням назв організацій, в яких здійснена апробація.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ, ОБСЯГУ ТА СПЕЦИФІКИ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ З ПСИХОЛОГІЇ

2.1. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології для здобувачів вищої освіти 2-го курсу

Курсова робота з психології для здобувачів вищої освіти 2-го курсу передбачає постановку проблеми, теоретичне узагальнення наукових джерел. Це теоретична робота, яка повинна відповідати вимогам та полягати в порівняльному аналізі теоретичних підходів вчених-психологів до вивчення обраної наукової проблеми, відображати хід та результати історії дослідження проблеми та її сучасний стан. Робота має містити титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину (містить два розділи), висновки, список інформаційних джерел, додатки (при необхідності).

2.1.1. Загальні вимоги до структури курсової роботи

Структура курсової роботи складається з таких частин:

- ✓ *титульна сторінка* (перша сторінка роботи, нумерація якої враховується, але не проставляється);
- ✓ *зміст*;
- ✓ *вступ*;
- ✓ *основна частина* (текстова частина роботи, яка складається з двох розділів, кожний з яких, у свою чергу, може бути поділений не менш ніж на два підрозділи);
- ✓ *висновки* (обсягом 1-2 сторінки);
- ✓ *список використаної літератури* (40-45 одиниць);
- ✓ *додатки* (при необхідності).

Усі вище наведені структурні частини роботи у зазначеній послідовності підшиваються у твердій обкладинці.

Титульний аркуш

Титульний аркуш оформлюється за наведеним у додатку зразком (див. дод. А) і має містити наступні елементи:

- ✓ міністерство, назву ВНЗ і кафедри, де виконана курсова робота;
- ✓ назву роботи;
- ✓ шифр групи, прізвище, ім'я, по-батькові автора роботи;
- ✓ науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника;

- ✓ місто і рік виконання роботи.

Зміст

Зміст подають на початку роботи (див. дод. Б). Зміст містить найменування та номери початкових сторінок основних структурних частин роботи. А саме: вступу, розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Назва розділу нумерується римськими цифрами, параграфи нумеруються двома арабськими цифрами, розділеними крапкою. Перша цифра позначає номер розділу, друга - номер параграфу.

Вступ

Вступ розкриває сутність і стан розробки наукової проблеми, її актуальність та значущість, підстави і вихідні дані для вивчення обраної теми, обґрунтування доцільності й необхідності проведення дослідження. Обсяг вступу складає 3-4 сторінки друкованого тексту. У вступі подають загальну характеристику роботи в рекомендованій нижче послідовності. Зазначимо, що у тексті слова актуальність дослідження, мета, завдання, предмет, об'єкт, гіпотеза пишуться з абзацу та виділяються жирним шрифтом.

Основна частина

Основна частина роботи складається з двох розділів, які, в свою чергу, поділяються на підрозділи, пункти, підпункти.

Кожний розділ починають з нової сторінки. Перший підрозділ в межах кожного розділу – через два відступи після назви розділу, кожний наступний підрозділ в межах розділу – через два відступи після завершення тексту попереднього підрозділу.

У *першому розділі* висвітлюється стан розробленості проблеми дослідження. Крім короткої історії дослідження проблеми необхідно означити найбільш відомі у світовій психології підходи до розв'язання проблеми дослідження, а також сучасний (за останні 5 років) стан досліджень в цій галузі, зокрема, у вітчизняній психології. Викладення матеріалу має бути не у вигляді набору фактів та цитат, а містити обґрунтовані посилання на авторський аналіз пропонованих підходів; у структуруванні матеріалу слід виходити з логіки розкриття проблеми дослідження. Бажано закінчити розділ короткими, чітко сформульованими висновками. Останні включають стислий опис теоретичних концептів, на яких автор курсової роботи будує власне теоретичне дослідження.

У *другому розділі* розробляється теоретична або дослідницька модель досліджуваного явища, описуються основні методологічні підходи та структурні компоненти моделі, обґрунтовуються методичні процедури дослідження. В цьому розділі необхідно висвітлити, які методи та методики

існують для вивчення психологічного явища, яке досліджується. Пояснити, чому вибрані саме такі методи. При цьому необхідно давати посилання на дослідження інших авторів, надійність та відповідність (релевантність) методів тим теоретичним викладкам, які представлені у Розділі I.

Ця частина курсової роботи повинна логічно йти за матеріалом попереднього розділу та пояснювати структуру подальшого викладення матеріалу.

У кінці кожного розділу формулюють короткі висновки-резюме (обсягом 0,5-1 сторінка) зі стислим викладенням наведених у ньому наукових і практичних результатів, а також зазначенням перспективності проведення додаткових досліджень. Це дає змогу вивільнити загальні висновки (які є підсумковим узагальненням здійсненої наукової роботи та її самостійною структурною складовою) від другорядних подробиць.

У тексті можна розміщувати необхідний графічний та ілюстративний матеріал, запобігаючи при цьому перевантаженню ним основної частини роботи. Для цього доцільно переносити великі за розміром діаграми, таблиці, ілюстрації до додатків.

Висновки

У загальних висновках стисло описуються головні результати, отримані в роботі. Висновки повинні відповідати поставленим завданням, висвітлювати найбільш важливі наукові та практичні результати, які мають містити формулювання розв'язаної автором наукової проблеми, її значення для науки і практики. Також обов'язково зазначається про те, чи виконані завдання дослідження, чи підтвердилася висунута гіпотеза.

Обсяг загальних висновків становить 2-3 сторінки.

Як правило, висновки складаються з 5-6 пунктів, в яких коротко й послідовно оцінюють стан досліджуваного питання, розкривають методи вирішення поставленої в роботі проблеми, шляхи і засоби досягнення встановлених завдань, викладають рекомендації щодо їх використання.

Найважливіша вимога до висновків – максимальна стислість і докладність викладу, в якому не слід повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновки, які були зроблені до кожного розділу.

Список використаних джерел

При написанні курсової роботи є обов'язковим посилання на авторів і джерела, з яких запозичено матеріали або окремі результати. У разі використання запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело робота вважається плагіатом і не допускається до захисту.

Список використаних джерел розміщується після висновків та включає літературу, використовувану при підготовці тексту:

- ✓ цитовану;
- ✓ згадувану;

✓ що має безпосереднє відношення до досліджуваної теми.

Зміст списку джерел визначається автором роботи та має відповідати досліджуваній темі, відображаючи її головні аспекти. Особлива увага приділяється літературі останніх 3-5 років, як показник інформованості автора про сучасний стан проблеми. Список відображає всі види документів незалежно від форми їх представлення (офіційні, нормативні, довідкові, навчальні, наукові, електронні ресурси, тощо).

Список використаних джерел рекомендується складати одним із таких способів розстановки:

✓ алфавітним (за абетковим порядком прізвищ авторів або назви джерела, якщо автора не має чи їх більше трьох);

✓ хронологічним (за датою публікації використаного джерела, а в межах одного року – за алфавітом авторів або назв видань, що дозволяє показати історію вивчення теми);

✓ систематичним (джерела групуються за галузями знань, окремими темами в їх логічному підпорядкуванні або за главами, розділами роботи, а в середині кожного розділу – за алфавітом чи в хронологічному порядку);

✓ нумераційним (у порядку появи посилань у тексті роботи, але, він є не повним, оскільки включає тільки згадану і цитовану літературу).

Зв'язок посилань і списку джерел встановлюється за номером джерела у списку та у квадратних дужках у тексті, наприклад: [5, С. 27-29].

Обсяг списку джерел не має перевищувати 5 % загального обсягу роботи. Оптимальний обсяг списку використаної у курсовій роботі літератури складає 20-30 джерел. Приклади оформлення списку використаних джерел наводяться у додатку В.

Додатки

Додатки - це не обов'язковий розділ курсової роботи. За необхідності, робота може мати додатки, які розміщуються на останніх її сторінках, нумеруються як продовження роботи, проте, не зараховуються до її обсягу. Додатки також можуть бути подані як самостійна складова роботи у вигляді окремої її частини (книги).

До додатків доцільно включати допоміжний матеріал, важливий для повноти й цілісності сприйняття роботи:

✓ використані в роботі тести і методики (стимульний матеріал, індивідуальні бланки);

✓ статистичні розрахунки;

✓ таблиці та ілюстрації допоміжного характеру;

✓ протоколи випробувань, довідки про впровадження;

✓ програми, методики, розроблені у процесі роботи.

При необхідності ілюстрування того чи іншого положення у тексті роботи варто робити посилання на додатки.

Приклад. *Результати співставлення отриманих емпіричних показників подано в таблиці А.1 (див. дод. А).*

Засоби дотримання наукового стилю

Автору роботи варто і необхідно висловлювати власну аргументовану точку зору, при цьому наукова етика передбачає вживання особового займенника «ми», яким не слід зловживати.

Найчастіше у науковій комунікації переважає використання наступних мовних кліше, що позначають дію:

✓ у майбутньому часі: *розглянемо, проаналізуємо, з'ясуємо, зробимо припущення, спробуємо встановити, підведемо підсумки, сформулюємо висновки, визначимо перспективи;*

✓ у теперішньому часі: *як бачимо, акцентуємо, припускаємо, аналізуємо, пояснюємо, вважаємо, здійснюємо, аргументуємо, застосовуємо, використовуємо, інтерпретуємо, визначаємо, демонструємо, наводимо, з'ясовуємо, підсумовуємо;*

✓ у минулому часі: *сформульовано, досліджено, розглянуто, проаналізовано, виявлено, визначено, здійснено, розроблено, зазначено, встановлено, продемонстровано, показано, запропоновано тощо.*

Своєрідною гендерною «пасткою» можна вважати й використання займенників «він» чи «вона», оскільки інколи складно встановити, хто ховається за тими чи іншими ініціалами, якщо прізвище також не дає змоги встановити стать (уникнути цієї пастки допоможе «Іменний довідник»).

Не прикрашають науковий текст і неточності, розмиті визначення, захоплення епітетами «надзвичайний», «неймовірний», «катастрофічний» і т. д. Виразність викладу, чіткість передачі інформації забезпечуються адекватним використанням термінології, відсутністю суперечності в аргументації, підтвердженням висновків емпіричними фактами.

У якості засобів текстового зв'язку у науковій праці часто використовуються мовні кліше, які допомагають автору при конструюванні тієї чи іншої думки.

Послідовність викладу можна передати такими словосполученнями: по-перше, по-друге, по-третє; з одного боку, з іншого боку; насамперед, передусім, перш ніж, спочатку; також, тепер, одночасно; після того як, потім, нарешті, на завершення, наприкінці, наостанку.

Ступінь вірогідності припущення: скоріше за все; імовірно; можливо; мабуть; напевне; певно; певна річ; природно; природна річ; звичайно; звісно; очевидно; зрозуміло; безумовно; без сумніву; безперечно; (як) відомо.

Причина і наслідок, умова і наслідок: оскільки; тому; відтак; таким чином; отже; внаслідок; як наслідок; у результаті; поза як; завдяки тому, що;

у зв'язку з тим, що; через те, що; зважаючи на те, що; з огляду на те, що; це залежить від того, що; з огляду на сформульоване визначення.

Зіставлення, протиставлення: так само, як; але; проте; разом із тим; навпаки; однак; в той самий час; водночас; втім.

Доповнення, уточнення, ілюстрування сказаного: зокрема; крім того; зауважмо; спробуємо конкретизувати; щоправда; цебто; тобто; точніше; проілюструємо це на; наведемо (подамо) кілька прикладів; опишемо кілька випадків, як-от; наприклад.

Узагальнення, висновок: у цілому; узагальнюючи сказане; отже; таким чином; відтак; в контексті зазначеного можна зробити висновки; зважаючи на викладене вище; звідси висновок.

Перехід до нової думки: перейдемо до; ще одне; розглянемо.

Текст наукового дослідження має ділитися на пропорційні, логічні, внутрішньо завершені частини (розділи, підрозділи, пункти, підпункти, абзаци), що дозволяє легко встановити причинно-наслідкові зв'язки.

Графічний поділ тексту на складові частини передбачає єдність композиційної структури. Так, перехід від одного абзацу до іншого означає перехід до нової думки. Іноді абзац може складатися з одного речення, за умови, якщо йому надають особливого значення.

При написанні наукової роботи варто уникати:

✓ Розмовного стилю і сленгу (у письмових роботах вони недоречні, в усному виступі у незначній дозі – можливі).

✓ Зайвого гумору, іронії, сарказму, критиканства.

✓ Незрозумілих скорочень і аббревіатур без їхнього пояснення. Недоречним є також використання скорочень і аббревіатур у заголовках і назвах.

✓ Псевдонаукового стилю і мовних штамів. Не пишіть надто довгих складних речень із заплутаними конструкціями. Не вживайте наукоподібних слів і малозрозумілої для себе термінології. Це затуманює вкладений автором смисл і утруднює сприйняття змісту роботи.

✓ Надмірного використання дужок, зловживання якими означає, що дослідник працює «неритмічно», зайвий раз нагадує про подробиці й уточнення другорядного значення, відволікаючи тим самим від сутності.

✓ Чоловічого «шовінізму» у тексті. Незнання статевої приналежності автора використаного наукового джерела призводить до «вимушеного» зловживання чоловічим родом. Найчастіше це трапляється у випадках, коли прізвище вченого не виявляє його стать. Тож якщо вже пишете «дослідник» чи «автор», маєте бути упевненими в тому, що йдеться не про «дослідницю» чи «авторку» (дивись «Іменний довідник»).

✓ Наказовості та повчальності. Надмірне, а тим більше безпідставне вживання слів «повинно», «має», «мусить», «необхідно» і т. д. часто надає тексту декларативного характеру.

✓ Тавтології. Стежте за тим, аби одне й те ж слово (навіть поняття, термін) не повторювалось надто часто. Коректно використовуйте займенники, синоніми, зазирайте у словники.

2.1.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт із психології

Оформлення курсової роботи є важливим елементом якості її виконання та виступає одним з багатьох факторів, що враховується державною екзаменаційною комісією при оцінюванні роботи під час її захисту.

Передусім, звертається увага на змістову сторону викладу матеріалу: логічність і послідовність, повноту і презентативність, загальну грамотність і відповідність науковим стандартам і вимогам, а також на зовнішнє оформлення структурних складових роботи.

Курсові роботи підлягають оформленню згідно з відповідними правилами. При комп'ютерному наборі тексту роботи застосовується білий папір формату А4 (210x297 мм). На сторінці має бути 28-30 рядків.

Шрифт – Times New Roman.

Розмір шрифту – 14.

Міжрядковий інтервал – 1,5.

Абзац – 1,25 см.

Поля: ліве – 25-30 мм, праве – 10 мм, верхнє і нижнє – 20 мм.

Першою вважається титульна сторінка, на якій цифру «1» не ставлять. На наступній сторінці проставляють цифру «2». На ній розміщують зміст роботи, вказуючи тільки першу сторінку кожного розділу. Титульна сторінка і зміст оформлюються відповідно до встановленого зразка (див. додатки).

Джерела: 20-30 позицій.

Основний обсяг курсової роботи (без урахування списку використаної літератури і додатків) має становити 25-30 сторінок тексту. До основного обсягу роботи не входять таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки (у цьому випадку їх розміщують у додатках).

Загальний обсяг роботи (з урахуванням списку використаних джерел і додатків) не повинен перевищувати 45 сторінок.

Текст друкується на одній стороні аркуша згідно з правилами правопису української мови.

Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Під час роботи необхідно дотримуватися рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення впродовж усього тексту.

Лінії, літери, цифри та інші знаки повинні бути чіткі та мати однаковий чорний колір.

Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому

щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Різноманітний графічний та ілюстративний матеріал, який подається в роботі, рекомендується розміщувати на окремих листах, не розбиваючи (не роз'єднуючи) текст роботи.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання роботи можна (і необхідно) виправляти підчищенням або зафарбуванням білою краскою (коректором) із подальшим нанесенням на тому ж місці від руки або машинописним способом виправленого тексту (фрагменту таблиці, малюнка, формули, ілюстрації тощо).

Кількість виправлень у роботі повинна бути мінімальною: на одній сторінці допускається наявність не більше двох виправлень від руки чорною пастою або чорнилом.

Роздруковані на ЕОМ програмні документи повинні відповідати формату А4 (мають бути розрізаними), їх включають до загальної нумерації сторінок роботи і розміщують, як правило, в додатках.

Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки основних структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту, при цьому кожен структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці заголовка пункту, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) і текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Робота пишеться державною мовою, за винятком списку джерел, де використане видання записується в оригіналі (українською, російською, англійською чи іншою мовою).

Правила нумерації

Сторінки, розділи, підрозділи, підпункти, рисунки, таблиці, формули нумеруються арабськими цифрами.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але його номер не проставляється. Титульна сторінка роботи оформлюється чітким шрифтом чорного кольору за наведеним у додатку Б зразком і не містить рамок, віньєток та інших елементів декору.

Такі структурні частини роботи, як «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» порядкового номера не мають. Усі сторінки, на яких розміщені зазначені структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки (наприклад, не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «5. ВИСНОВКИ»).

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» (наприклад, «РОЗДІЛ 1»), після якого крапку не ставлять. Потім з нового рядка (по центру) великими літерами друкують заголовок розділу (наприклад, «МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ...»).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Наприклад, «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Після номеру підрозділу в тому ж рядку пишеться його заголовок. Наприклад, «2.3. Аналіз результатів та їх інтерпретація».

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. Тобто, перша цифра позначає номер розділу, друга – номер підрозділу, третя – номер пункту. Так, наприклад, позначення «2.2.1.» означає перший пункт другого підрозділу другого розділу.

Після номеру пункту в тому ж рядку пишеться його заголовок. Наприклад, «2.2.1. Методика дослідження».

Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Таблиці, рисунки та ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки) подають безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Таблиці, рисунки та ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації.

Таблицю, рисунок або ілюстрацію, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу (за винятком таблиць, поданих у додатках).

Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

Рисунки та ілюстрації позначають словом «Рис.» або «Мал.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком рисунків та ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер рисунка (ілюстрації) повинен складатися з номера розділу і порядкового номера рисунка (ілюстрації), між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу).

Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Формули в роботі (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку.

Наприклад, (2.1) (перша формула другого розділу). Номери формул пишуть біля правого берега аркуша в круглих дужках. Значення кожного символу у формулі чи рівнянні треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...

2. ...

Якщо примітка лише одна, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Правила подання таблиць

Цифровий матеріал, як правило, оформляється у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву (заголовок), яку розміщують над таблицею і друкують вирівнюючи симетрично до тексту.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Напис «Таблиця» з її номером розміщують у правому верхньому куті, безпосередньо над назвою таблиці.

Напис «Таблиця» та її назву починають з великої літери, виділяючи жирним шрифтом.

Приклад 1:

Таблиця 2.1

Фізіологічні, психологічні та емоційні особливості дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування

Негативні особливості	Причини негативних проявів
Проблеми внутрішньоутробного розвитку	Небажана вагітність, асоціальний спосіб життя під час вагітності
Наслідкові фактори та анатомо-фізіологічні порушення центральної нервової системи	Спадкова обтяжливість алкоголізмом, наркоманією
Депривація (материнська, сенсорна, психологічна, емоційна, соціальна, тощо)	Неможливість задоволення основних життєвих потреб; відсутність спілкування з біологічними батьками; деформація родинних зв'язків через важке минуле, брак любові, ласки, уваги
Знижені комунікативні можливості	Дефіцит адекватного спілкування з дорослими; закритий колектив, постійне перебування в вузькому комунікативному просторі
Почуття відчуженості, байдужості	Гальмування фізичної, розумової, та емоційної активності

Таблицю із великою кількістю рядків можна переносити на іншу сторінку, при цьому слово «Таблиця» з її номером і назву таблиці розміщують тільки над її першою частиною; над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 2.1».

Правила подання ілюстрацій

Основними видами ілюстративного матеріалу, що найчастіше подаються в роботі є: рисунок, діаграма, графік, креслення, фотографія.

Ілюструють роботу, виходячи з певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невинуватим пропускам ілюстрацій до найважливіших тем.

Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації. Назви ілюстрацій розміщують після їх номерів. Нумерують ілюстрації в межах відповідного розділу («Рис. 2.1» – перший рисунок другого розділу).

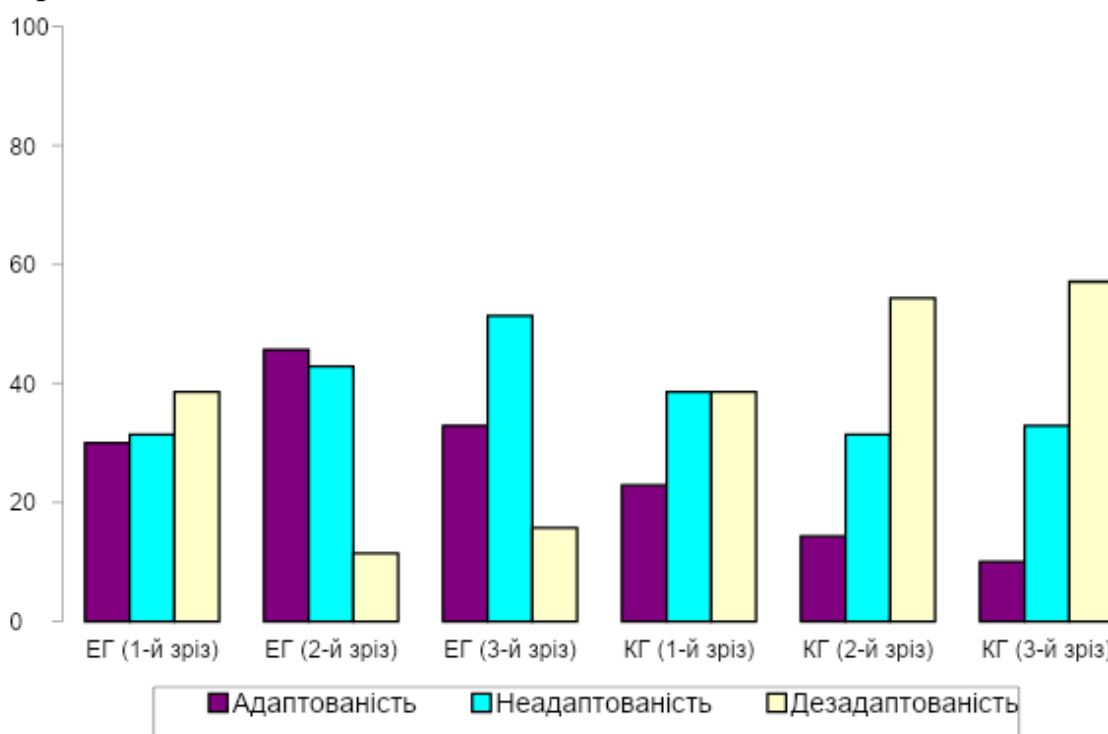
При необхідності ілюстрації доповнюють підписом, який складається з чотирьох основних елементів:

✓ найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;

- ✓ порядковий номер ілюстрації, який вказується арабськими цифрами, без знаку №;
- ✓ тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- ✓ експлікація: деталі сюжету позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх відповідним текстом.

У тому місці тексту, де викладається думка, пов'язана з ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розмішують посилання у вигляді звороту: «... як це видно з рис. 2.1» або «... як це показано на рис. 2.1».

Приклад:

Рис. 2.1. Показники адаптованості досліджуваних експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп (%)

Не слід оформляти посилання на ілюстрації як самостійні речення, в яких лише повторюється те, що міститься у підпису.

Правила цитування і посилання на використані джерела

При написанні наукової праці автор обов'язково повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюється досліджувана автором проблема. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну

інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Посилання на джерела та авторів здійснюються у різних формах та з різною метою, залежно від контексту. Так, посилання на загальновідомі принципи, підходи, теорії тощо застосовуються для обґрунтування актуальності дослідження, для визначення його методологічних засад, для окреслення кола дослідників, які вивчали певну проблему.

Приклад 1. *При побудові та реалізації корекційної роботи було застосовано особистісний підхід, розвинений у працях І. Д. Бега, М. Й. Боришевського, І. А. Зязюна, О. М. Леонтєва, В. О. Моляко, В. Ф. Моргуна, В. В. Рибалки, В. А. Семиченко, Н. В. Чепелєвої.*

Приклад 2. *Дослідження з означеної проблеми розвивалися у вітчизняній психології в межах двох основних підходів: діяльнісного (М. І. Алексєєва, О. М. Леонтєв, А. К. Маркова) і суб'єктного (В. Г. Асєєв, Л. І. Божович, С. Л. Рубінштейн).*

Посилатися слід на останні видання публікацій (до 10 років від дати видання). На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке подано посилання.

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками.

Приклад 1. *Проблема... всебічно висвітлюється у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників [1-7].*

Приклад 2. *Питання... ґрунтовно аналізується у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів [1; 9; 15; 24; 36; 58].*

Приклад 3. *Слід відзначити, що представники психоаналітичного підходу [11; 23; 38; 59; 73] одностайні у визначенні феномену... як складного психічного утворення.*

У наукових працях часто застосовується цитування – наведення дослівних уривків із використаних джерел, що здійснюється з метою:

- ✓ для обґрунтування, підтвердження або доповнення власних припущень та аргументів автора наукової роботи;
- ✓ для розкриття ключових поглядів і ідей цитованого дослідника;
- ✓ для критичного аналізу окремого літературного твору.

Подання в тексті роботи цитат чи ідей інших авторів як своїх називається плагіатом. Тому, використовуючи те чи інше літературне джерело для запозичення ідей чи цитат, на нього обов'язково потрібно посилатися.

Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше перетворення оригіналу може спотворити зміст, закладений

автором. Текст цитати береться у лапки і наводиться без жодних змін, зі збереженням особливостей авторського написання, зокрема орфографії, пунктуації і шрифтових виділень.

Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без викривлення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці).

Якщо перед наведеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

Прямі цитати, як правило, подаються у вигляді прямої мови. Найбільш зручною формою посилання на літературне джерело є числові позначення, які беруться у квадратні дужки і ставляться в кінці цитати (крапка між цитатою і квадратними дужками не ставиться).

Приклад. *Акцентуючи увагу на функціональному характері афективних проявів, Е. Клапаред зазначав: «Емоція здатна надати значимість ситуації, яка її викликала» [28, С.135].*

Перше число в квадратних дужках означає номер джерела із списку використаної літератури, друге – номер сторінки, з якої взято цитату. Якщо використовується такий спосіб, то доцільно згадувати прізвище автора цитати лише при першому цитуванні, а при наступних можна обмежитися лише відповідними позначеннями у квадратних дужках.

Якщо доводиться цитувати не все речення, а лише окремі слова чи фрази (за умови, що думка автора не буде спотворена), то такі вислови беруться в лапки, пропуск позначається трьома крапками, вказується джерело, звідки запозичена думка. У такому разі може змінюватися навіть відмінок у слові чи словосполученні, якщо цитата не є повною і підпорядковується синтаксичній будові фрази, частиною якої вона стає.

Приклад. *Слід погодитись із тим, що вплив психоемоційної напруженості на адаптивне функціонування особистості не має виключно дезорганізуючого характеру, оскільки, як встановлено, «...об'єктивній неадаптивності може відповідати суб'єктивна корисність» [28, С. 136].*

При цитуванні та переказі літературних джерел найчастіше використовуються такі словосполучення:

За висловленням (ініціали, прізвище автора): «...».

Згідно із припущеннями (ініціали, прізвище автора): «...».

За формулюванням дослідника (ініціали, прізвище автора): «...».

Обґрунтовуючи свою позицію, автор писав: «...».

За словами (ініціали, прізвище автора): «...».

Автор писав / пише (ініціали, прізвище): «...».

На підтвердження нашого припущення наведемо слова (ініціали, прізвище автора): «...».

Як справедливо зазначає (ініціали, прізвище автора): «...».

Як стверджував (ініціали, прізвище автора): «...».

Можна навести такі слова вченого (ініціали, прізвище): «...».

Цитати мають подаватися лише з першоджерел, а не з праць інших авторів. Лише коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні. У такому випадку перед бібліографічним джерелом вказується: «цитуються за:» або «цит. за...».

Цитати з іншомовних джерел наводяться в тексті лише українською мовою. Виняток – цитати з неперекладених українською мовою літературних творів, або ж цитати іноземною мовою, які використовуються для порівняння семантичних характеристик.

Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз "так званій";

Приклад. *Безперечно, для наукової психології положення В. Райха мають важливе теоретичне значення, якщо звісно не абсолютизувати його провідну ідею щодо залежності емоційної рівноваги людини від так званого «сексуального звільнення».*

Якщо автор дослідження робить у чужій цитаті певні виділення (курсив, жирний шрифт тощо), аби акцентувати увагу на певному понятті чи фразі, то слід в дужках зробити відповідне застереження, вказуючи власні ініціали. Тобто, після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім тире і вказуються ініціали автора роботи, а застереження вміщується у круглі дужки. Наприклад, *(виділено нами. – М.С.), (курсив наш. – М.С.)*.

Подібні позначення доречні при власному перекладі тексту з іншої мови, якщо такого перекладу не існує чи він не збігається із уже відомим *(переклад наш. – М. С.)*. Доцільно подавати перекази текстів інших авторів, максимально точно дотримуючись їх викладу, не допускаючи викривлення думок.

При необхідності зробити в тексті роботи посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна також наводити посилання у *виносках*, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Приклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації /б/1)»

Відповідний опис у переліку посилань:

6. *Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: навч. посіб. Київ: «КМ Academia», 1998. 192 с.*

Відповідне подання виноски:

/б/1) розділ 1. Ділове спілкування, стор. 29.

Посилання на таблиці, розміщені в роботі, вказують її порядковим номером, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «Результати аналізу... подані в табл. 1.2». Посилання на ілюстрації вказують її порядковим номером, наприклад, «рис. 1.2». Посилання на формули вказують її порядковим номером в дужках, наприклад «... у формулі (2.1)».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Отже, загальні вимоги до цитування такі:

- ✓ цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- ✓ текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;
- ✓ при непрямому цитуванні слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів;
- ✓ якщо необхідно виявити ставлення автора роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

Нарешті, коли текст дослідження перевантажений цитатами і суцільними посиланнями, виникає сумнів щодо наявності в ньому власне авторських міркувань; робота набуває характеру компіляції та перетворюється на хрестоматію «розумних ідей».

Правила оформлення списку використаної літератури

Наведений у роботі список літератури свідчить про обсяг використаних автором літературних джерел, про рівень вивчення стану досліджуваної проблеми і навичок роботи з науковими документами.

Список використаних джерел оформляється з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Список джерел передбачає обов'язкове наведення прізвищ та ініціалів авторів, назв праць, назв видань, кількості сторінок тощо).

Вказані у списку джерел публікації подають у наступному порядку:

- 1) роботи вітчизняних й іноземних авторів, надрукованих російською та українською мовами в загальному алфавіті, зважаючи на транскрипцію написання;
- 2) твори вітчизняних та іноземних авторів іноземними мовами, спочатку латинський алфавіт, потім східні мови, якщо є;
- 3) інтернет-ресурси;
- 4) статистичні матеріали.

Офіційні документи рекомендовано виносити на початок списку.

Роботи одного автора розташовуються за алфавітом назв, а автори-однофамільці – за алфавітом ініціалів.

У списку джерел використовується наскрізна нумерація арабськими цифрами з крапкою.

Приклади оформлення списку використаних джерел (з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015) наводяться у додатку В.

Правила оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження роботи на останніх її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку появи посилань в основному тексті. Якщо додатки оформлюють на останніх сторінках роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки.

Кожний з розміщених у роботі додатків (зразок оформлення наведений у дод. И) повинен мати заголовок і позначатися послідовно великими літерами української абетки. Наприклад, «Додаток А», «Додаток Б», «Додаток В» і т. д. (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ђ). Якщо в роботі розміщений лише один додаток, він позначається як «Додаток А».

Заголовок додатку А друкується угорі аркуша, із вирівнюванням назви по центру сторінки, малими літерами, з першої великої букви, напівжирним шрифтом (назва додатку розташовується одразу під рядком із позначенням «Додаток А», розміщеному у правій верхній частині тексту сторінки).

Ілюстрації, таблиці та формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1) – перша формула додатка А.

Додатки розміщуються в кінці роботи. Сторінки, на яких розміщені додатки, також підлягають загальній нумерації.

2.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт з психології для студентів 3-го курсу

Курсова робота з психології для здобувачів вищої освіти 3-го курсу передбачає проведення емпіричного дослідження й складається з теоретичної та практичної частин. Курсова робота повинна відповідати вимогам та відображати хід та результати розробки обраної теми з психології. Робота має містити титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину (містить два або три розділи), висновки, список інформаційних джерел, додатки (при необхідності).

2.2.1. Загальні вимоги до структури курсової роботи

Структура курсової роботи складається з таких частин:

✓ *титульна сторінка* (перша сторінка роботи, нумерація якої враховується, але не проставляється);

- ✓ *зміст;*
  - ✓ *вступ;*
  - ✓ *основна частина* (текстова частина роботи, яка складається з двох- трьох розділів, кожний з яких, у свою чергу, може бути поділений не менш ніж на два підрозділи);
  - ✓ *висновки* (обсягом 1-2 сторінки);
  - ✓ *список використаних джерел* (40-45 одиниць);
  - ✓ *додатки* (при необхідності).
- Усі вище наведені структурні частини роботи у зазначеній послідовності підшиваються у твердій обкладинці.

Титульний аркуш

Титульний аркуш оформлюється за наведеним у додатку зразком (див. дод. А) і має містити наступні елементи:

- ✓ *міністерство, назву ВНЗ і кафедри, де виконана курсова робота;*
- ✓ *назву роботи;*
- ✓ *шифр групи, прізвище, ім'я, по-батькові автора роботи;*
- ✓ *науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника;*
- ✓ *місто і рік виконання роботи.*

Зміст

Зміст подають на початку роботи (див. дод. Б). Зміст містить найменування та номери початкових сторінок основних структурних частин роботи. А саме: вступу, розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Назва розділу нумерується римськими цифрами, параграфи нумеруються двома арабськими цифрами, розділеними крапкою. Перша цифра позначає номер розділу, друга - номер параграфу.

Вступ

Вступ розкриває сутність і стан розробки наукової проблеми, її актуальність та значущість, підстави і вихідні дані для вивчення обраної теми, обґрунтування доцільності й необхідності проведення дослідження. Обсяг вступу складає 3-4 сторінки друкованого тексту. У вступі подають загальну характеристику роботи в рекомендованій нижче послідовності. Зазначимо, що у тексті слова актуальність дослідження, мета, завдання, предмет, об'єкт, гіпотеза пишуться з абзацу та виділяються жирним шрифтом.

Основна частина

Основна частина роботи складається з двох-трьох розділів, які, в свою чергу, поділяються на підрозділи, пункти, підпункти.

Кожний розділ починають з нової сторінки. Перший підрозділ в межах кожного розділу – через два відступи після назви розділу, кожний наступний підрозділ в межах розділу – через два відступи після завершення тексту попереднього підрозділу.

У першому розділі висвітлюється стан розробленості проблеми дослідження. Крім короткої історії дослідження проблеми необхідно означити найбільш відомі у світовій психології підходи до розв'язання проблеми дослідження, а також сучасний (за останні 5 років) стан досліджень в цій галузі, зокрема, у вітчизняній психології. Викладення матеріалу має бути не у вигляді набору фактів та цитат, а містити обґрунтовані посилання на авторський аналіз пропонованих підходів; у структуруванні матеріалу слід виходити з логіки розкриття проблеми дослідження. Бажано закінчити розділ короткими, чітко сформульованими висновками. Останні включають стислий опис теоретичних концептів, на яких автор курсової роботи будує власне емпіричне дослідження.

У другому розділі повинні бути представлені: постановка проблеми дослідження та опис програми і загальної методики експериментального дослідження; результати проведеного автором емпіричного дослідження. Перший підрозділ цього розділу містить чітке формулювання проблеми дослідження, об'єкту, предмету, мети, гіпотези, завдань дослідження; обґрунтування плану, опис методичних особливостей та вибірки емпіричного дослідження. Ця частина курсової роботи повинна логічно йти за матеріалом попереднього розділу та пояснювати структуру подальшого викладення матеріалу. Повинні бути коротко, але вичерпно описані:

- досліджувані (респонденти) – їх вік, стать, інші, важливі з точки зору даного дослідження характеристики; загальна кількість та принципи відбору досліджуваних;
- використані методики. У випадку адаптації чи розробки автором нової методики необхідно представити всі результати її психометричної оцінки (показники валідності, надійності тощо);
- методи обробки та аналізу даних. Коротко описуються використані методи математичної обробки даних з посиланням на відповідні інформаційні джерела (довідники, підручники та ін.), а також на комп'ютерні програми.

У другому параграфі другого розділу описуються та аналізуються отримані емпіричні дані та результати. Матеріал структурується, виходячи з логіки розв'язання проблеми у відповідності до плану дослідження. Внаслідок первинної обробки дані групуються за тим чи іншим критерієм і

для наочності можуть бути представлені в графічному вигляді (таблиці, графіки, діаграми, гістограми та ін.). Також повинен бути представлений статистичний аналіз даних та якісний аналіз отриманих результатів. Якісний аналіз отриманих результатів передбачає обговорення всіх головних результатів та виявлених закономірностей, їх критичний аналіз у співставленні з іншими точками зору та раніше відомими фактами. Структуруватися даний розділ повинен на основі логіки дослідження.

У третьому розділі можуть бути представлені рекомендації досліджуваним та їх найближчому оточенню щодо використання результатів емпіричного дослідження. Кожний розділ курсової роботи повинен містити висновки до розділу, які впливають із його змісту.

Висновки.

У загальних висновках стисло описуються головні результати, отримані в роботі. Висновки повинні відповідати поставленим завданням, вказувати на те, чи підтверджена була гіпотеза. Слід, зауважити, що головною метою наукової роботи є пошук нових знань (істини), а не доведення будь-якою ціною висунутих гіпотез. Негативний результат – теж результат. Саме він часто свідчить про неупередженість та професійну наукову компетентність автора. Висновки містять також рекомендації щодо використання отриманих результатів. У кінці висновків, зазвичай, вказують перспективи подальших досліджень. Загальна кількість висновків має бути невеликою (до 5). Велике число висновків або їх опис в подробицях свідчать про невміння автора виділити головне у своїх результатах.

Список використаних інформаційних джерел.

Обсяг списку використаних інформаційних джерел залежить від кількості джерел, на які посилається чи, які цитує автор курсової роботи. Кількість використаних джерел повинна бути достатньою для розробки обраної теми з психології (30-45 джерел)

Додатки.

Додатки - це не обов'язковий розділ курсової роботи. До додатків доцільно включати: повний опис методик; протоколи експериментів; приклади бланків обстеження, заповнені обстежуваними; проміжні математичні доведення, формули; таблиці, у яких узагальнюються емпіричні дані, статистичні розрахунки, а також різні малюнки, фотографії та ін., які ілюструють процедуру емпіричного дослідження тощо.

2.2.2. Загальні вимоги до оформлення, обсягу та специфіки виконання курсових робіт із психології

Оформлення курсової роботи є важливим елементом якості її виконання та виступає одним з багатьох факторів, що враховується державною екзаменаційною комісією при оцінюванні роботи під час її захисту.

Передусім, звертається увага на змістову сторону викладу матеріалу: логічність і послідовність, повноту і презентативність, загальну грамотність і відповідність науковим стандартам і вимогам, а також на зовнішнє оформлення структурних складових роботи.

Курсові роботи підлягають оформленню згідно з відповідними правилами. При комп'ютерному наборі тексту роботи застосовується білий папір формату А4 (210x297 мм). На сторінці має бути 28-30 рядків.

Шрифт – Times New Roman.

Розмір шрифту – 14.

Міжрядковий інтервал – 1,5.

Абзац – 1,25 см.

Поля: ліве – 25-30 мм, праве – 10 мм, верхнє і нижнє – 20 мм.

Першою вважається титульна сторінка, на якій цифру «1» не ставлять. На наступній сторінці проставляють цифру «2». На ній розміщують зміст роботи, вказуючи тільки першу сторінку кожного розділу. Титульна сторінка і зміст оформлюються відповідно до встановленого зразка (див. додатки).

Робота обов'язково має містити результати власного емпіричного дослідження автора (у разі його проведення).

Співвідношення теоретичної і практичної частини: 40% тексту має становити теоретична частина, 60% – емпірична частина.

Джерела: 30-45 позицій.

Методики: 2-3

Вибірка респондентів: 20-25 осіб.

Основний обсяг курсової роботи (без урахування списку використаної літератури і додатків) має становити 35-40 сторінок тексту. До основного обсягу роботи не входять таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки (у цьому випадку їх розміщують у додатках).

Загальний обсяг роботи (з урахуванням списку використаних джерел і додатків) не повинен перевищувати 50 сторінок.

Текст друкується на одній стороні аркуша згідно з правилами правопису української мови.

Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Під час роботи необхідно дотримуватися рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення впродовж усього тексту.

Лінії, літери, цифри та інші знаки повинні бути чіткі та мати однаковий чорний колір.

Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Різноманітний графічний та ілюстративний матеріал, який подається в роботі, рекомендується розміщувати на окремих листах, не розбиваючи (не роз'єднуючи) текст роботи.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання роботи можна (і необхідно) виправляти підчищенням або зафарбуванням білою краскою (коректором) із подальшим нанесенням на тому ж місці від руки або машинописним способом виправленого тексту (фрагменту таблиці, малюнка, формули, ілюстрації тощо).

Кількість виправлень у роботі повинна бути мінімальною: на одній сторінці допускається наявність не більше двох виправлень від руки чорною пастою або чорнилом.

Роздруковані на ЕОМ програмні документи повинні відповідати формату А4 (мають бути розрізаними), їх включають до загальної нумерації сторінок роботи і розміщують, як правило, в додатках.

Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки основних структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту, при цьому кожен структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці заголовка пункту, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) і текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Робота пишеться державною мовою, за винятком списку джерел, де використане видання записується в оригіналі (українською, російською, англійською чи іншою мовою).

Правила нумерації

Сторінки, розділи, підрозділи, підпункти, рисунки, таблиці, формули нумеруються арабськими цифрами.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але його номер не проставляється. Титульна сторінка роботи оформлюється чітким шрифтом чорного кольору за

наведеним у додатку Б зразком і не містить рамок, віньеток та інших елементів декору.

Такі структурні частини роботи, як «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» порядкового номера не мають. Усі сторінки, на яких розміщені зазначені структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки (наприклад, не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «5. ВИСНОВКИ»).

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» (наприклад, «РОЗДІЛ 1»), після якого крапку не ставлять. Потім з нового рядка (по центру) великими літерами друкують заголовок розділу (наприклад, «МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ...»).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Наприклад, «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Після номеру підрозділу в тому ж рядку пишеться його заголовок. Наприклад, «2.3. Аналіз результатів та їх інтерпретація».

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. Тобто, перша цифра позначає номер розділу, друга – номер підрозділу, третя – номер пункту. Так, наприклад, позначення «2.2.1.» означає перший пункт другого підрозділу другого розділу.

Після номеру пункту в тому ж рядку пишеться його заголовок. Наприклад, «2.2.1. Методика дослідження».

Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Таблиці, рисунки та ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки) подають безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Таблиці, рисунки та ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації.

Таблицю, рисунок або ілюстрацію, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу (за винятком таблиць, поданих у додатках).

Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

Рисунки та ілюстрації позначають словом «Рис.» або «Мал.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком рисунків та ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер рисунка (ілюстрації) повинен складатися з номера розділу і порядкового номера рисунка (ілюстрації), між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу).

Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Формули в роботі (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку.

Наприклад, (2.1) (перша формула другого розділу). Номери формул пишуть біля правого берега аркуша в круглих дужках. Значення кожного символу у формулі чи рівнянні треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо примітка лише одна, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Правила подання таблиць

Цифровий матеріал, як правило, оформляється у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву (заголовок), яку розміщують над таблицею і друкують вирівнюючи симетрично до тексту.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Напис «Таблиця» з її номером розміщують у правому верхньому куті, безпосередньо над назвою таблиці.

Напис «Таблиця» та її назву починають з великої літери, виділяючи жирним шрифтом.

Приклад 1:

Таблиця 2.1

Результати дослідження рівня самооцінки та адаптованості у підлітків експериментальної групи ($n=15$)

№	Ім'я учня	Рівень самооцінки	Рівень адаптованості
1.	Вікторія	низький	низький
2.	Данило	низький	низький
3.	Юлія	високий	середній
4.	Люба	низький	низький
5.	Ольга	середній	середній
6.	Ксенія	низький	середній
7.	Ірина	середній	високий
8.	Василь	низький	низький
9.	Ігор	середній	середній
10.	Максим	середній	середній
11.	Микола	середній	низький
12.	Лілія	середній	середній
13.	Олександр	низький	низький
14.	Люда	низький	низький
15.	Катерина	середній	низький
16.	Надія	високий	середній
17.	Олексій	низький	низький
18.	Михайло	середній	середній
19.	Дарина	низький	низький
20.	Денис	високий	високий

Приклад 2:

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз показників адаптованості у досліджуваних експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп

Група	ЕГ ($n=15$)			КГ ($n=15$)		
	І зріз	ІІ зріз	ІІІ зріз	І зріз	ІІ зріз	ІІІ зріз
	%	%	%	%	%	%
Адаптованість	30,0	45,7	32,9	22,9	14,3	10,0
Неадаптованість	31,4	42,9	51,4	38,6	31,4	32,9
Деадаптованість	38,6	11,4	15,7	38,5	54,3	57,1

Приклад 3:

Таблиця 2.3

Розрахунок коефіцієнта Стьюдента для оцінки динаміки адаптованості в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Критерії	ЕГ							КГ						
	С	Д	С	Д	С	Д	К	С	Д	С	Д	С	Д	К
	ер	ис	ер	ис	ер	ис	о	ер	ис	ер	ис	ер	ис	о
	р	п	р	п	р	п	е	р	п	р	п	р	п	е
	е	е	е	е	е	е	ф	е	е	е	е	е	е	ф
	н	р	н	р	н	н	і	н	р	н	р	н	н	і
	д	с	д	с	д	д	ц	д	с	д	с	д	д	ц
	н	п	н	п	н	н	і	н	п	н	п	н	н	і
	е	е	е	е	е	е	є	е	е	е	е	е	е	є
	а	р	а	р	а	а	н	а	р	а	р	а	а	н
	р	и	р	и	р	р	т	р	и	р	и	р	р	т
	и	ф	и	ф	и	и	ь	и	ф	и	ф	и	и	ь
	ф	м	ф	м	ф	ф	ю	ф	м	ф	м	ф	ф	ю
	м	е	м	е	м	м	д	м	е	м	е	м	м	д
	е	т	е	т	е	е	е	н	т	е	т	е	е	н
	т	и	т	и	т	т	н	т	и	т	и	т	т	н
	и	ч	и	ч	и	и	т	а	ч	и	ч	и	и	т
	ч	н	ч	н	ч	ч	а		ч	н	ч	ч	а	
	н	е	н	е	н	н			н	е	н	н		
	е	Х	е	Х	е	е			е	Х	е	е		
	Х	1	Х	2	Х	Х			Х	1	Х	2	Х	1
		S		S			(							(
		1		2			t							t
		2		1			)							)
		2		1			α							α
		2		1			=							=
		2		1			0							0
		2		1			,							,
		2		1			0							0
		2		1			5							5
Адапто- ваність	-0,09	0,69	0,34	0,46	0,14	0,44	3,35	-0,16	0,60	-0,40	0,53	-0,47	0,45	1,91

Таблицю із великою кількістю рядків можна переносити на іншу сторінку, при цьому слово «Таблиця» з її номером і назву таблиці розміщують тільки над її першою частиною; над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 2.1».

Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику,

головці, чи в них обох, а не у прографці; логічний предмет таблиці або присудок (дані, якими характеризується присудок) – у прографці, а не в головці чи боковику.

Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – всіх даних цього рядка. Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути максимально коротким.

Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Боковик, як і головка, вимагає лаконічності. Повторювані слова також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, які мають відношення до всієї таблиці, виносять в тематичний заголовок або в заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи співпадали; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її головку, в другому випадку – боковик. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками.

Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Правила подання ілюстрацій

Основними видами ілюстративного матеріалу, що найчастіше подаються в роботі є: рисунок, діаграма, графік, креслення, фотографія.

Ілюструють роботу, виходячи з певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невинуватим пропускам ілюстрацій до найважливіших тем.

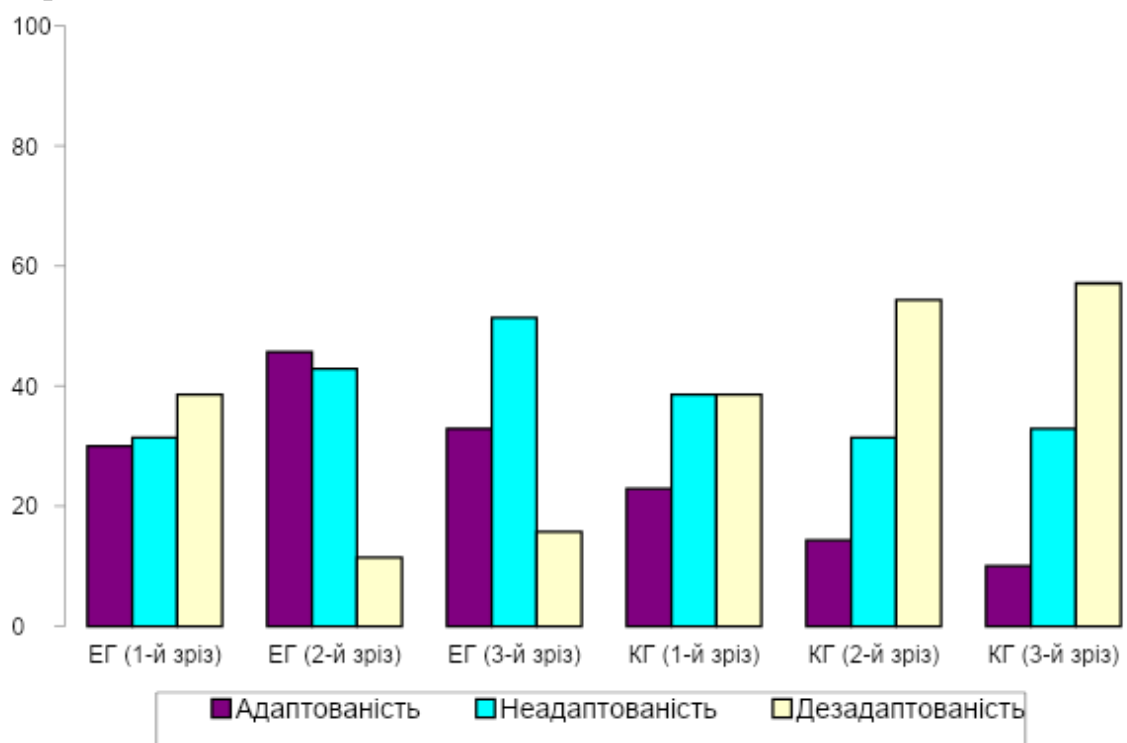
Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації. Назви ілюстрацій розміщують після їх номерів. Нумерують ілюстрації в межах відповідного розділу («Рис. 2.1» – перший рисунок другого розділу).

При необхідності ілюстрації доповнюються підписом, який складається з чотирьох основних елементів:

- ✓ найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- ✓ порядковий номер ілюстрації, який вказується арабськими цифрами, без знаку №;
- ✓ тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- ✓ експлікація: деталі сюжету позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх відповідним текстом.

У тому місці тексту, де викладається думка, пов'язана з ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розмішують посилання у вигляді звороту: «... як це видно з рис. 2.1» або «... як це показано на рис. 2.1».

Приклад:

Рис. 2.1. Показники адаптованості досліджуваних експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп (%)

Не слід оформляти посилання на ілюстрації як самостійні речення, в яких лише повторюється те, що міститься у підпису.

Правила подання формул

При використанні формул необхідно дотримуватися певних техніко-орфографічних правил. Найбільші, а також довгі і громіздкі формули, котрі

мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується і всіх нумерованих формул.

Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони дані у формулі.

Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки. Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка.

Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) і ділення (:). Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання у наступному тексті. Інші нумерувати не рекомендується.

Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого берега сторінки без крапок від формули до її номера. Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний рядок, що нижче формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формула знаходиться у рамці, то номер такої формули записують зовні рамки з правого боку навпроти основного рядка формули. Номер формули-дробу подають на рівні основної горизонтальної риски формули. Номер групи формул, розміщених на окремих рядках і об'єднаних фігурною дужкою (парантезом), ставиться справа від вістря парантеза, яке знаходиться в середині групи формул і звернене в сторону номера.

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках, передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнююче слово; б) цього вимагає побудова тексту, що передує формулі. Розділовими знаками між формулами, котрі йдуть одна за одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою до її номера. Розділові знаки між формулами при парантезі ставлять всередині парантеза. Після таких громіздких математичних виразів, як визначники і матриці, можна розділові знаки не ставити.

Правила цитування і посилання на використані джерела

При написанні наукової праці автор обов'язково повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюється досліджувана автором проблема. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Посилання на джерела та авторів здійснюються у різних формах та з різною метою, залежно від контексту. Так, посилання на загальновідомі принципи, підходи, теорії тощо застосовуються для обґрунтування актуальності дослідження, для визначення його методологічних засад, для окреслення кола дослідників, які вивчали певну проблему.

Приклад 1. *При побудові та реалізації корекційної роботи було застосовано особистісний підхід, розвинений у працях І. Д. Бега, М. Й. Боришевського, І. А. Зязюна, О. М. Леонт'єва, В. О. Моляко, В. Ф. Моргуна, В. В. Рибалки, В. А. Семиченко, Н. В. Чепелєвої.*

Приклад 2. *Дослідження з означеної проблеми розвивалися у вітчизняній психології в межах двох основних підходів: діяльнісного (М. І. Алексєєва, О. М. Леонт'єв, А. К. Маркова) і суб'єктного (В. Г. Асєєв, Л. І. Божович, С. Л. Рубінштейн).*

Посилатися слід на останні видання публікацій (до 10 років від дати видання). На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке подано посилання.

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками.

Приклад 1. *Проблема... всебічно висвітлюється у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників [1-7].*

Приклад 2. *Питання... ґрунтовно аналізується у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів [1; 9; 15; 24; 36; 58].*

Приклад 3. *Слід відзначити, що представники психоаналітичного підходу [11; 23; 38; 59; 73] одностайні у визначенні феномену... як складного психічного утворення.*

У наукових працях часто застосовується цитування – наведення дослівних уривків із використаних джерел, що здійснюється з метою:

- ✓ для обґрунтування, підтвердження або доповнення власних припущень та аргументів автора наукової роботи;
- ✓ для розкриття ключових поглядів і ідей цитованого дослідника;

✓ для критичного аналізу окремого літературного твору.

Подання в тексті роботи цитат чи ідей інших авторів як своїх називається плагіатом. Тому, використовуючи те чи інше літературне джерело для запозичення ідей чи цитат, на нього обов'язково потрібно посилатися.

Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше перетворення оригіналу може спотворити зміст, закладений автором. Текст цитати береться у лапки і наводиться без жодних змін, зі збереженням особливостей авторського написання, зокрема орфографії, пунктуації і шрифтових виділень.

Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без викривлення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці).

Якщо перед наведеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

Прямі цитати, як правило, подаються у вигляді прямої мови. Найбільш зручною формою посилання на літературне джерело є числові позначення, які беруться у квадратні дужки і ставляться в кінці цитати (крапка між цитатою і квадратними дужками не ставиться).

Приклад. *Акцентуючи увагу на функціональному характері афективних проявів, Е. Клапаред зазначає: «Емоція здатна надати значимість ситуації, яка її викликала» [28, С.135].*

Перше число в квадратних дужках означає номер джерела із списку використаної літератури, друге – номер сторінки, з якої взято цитату. Якщо використовується такий спосіб, то доцільно згадувати прізвище автора цитати лише при першому цитуванні, а при наступних можна обмежитися лише відповідними позначеннями у квадратних дужках.

Якщо доводиться цитувати не все речення, а лише окремі слова чи фрази (за умови, що думка автора не буде спотворена), то такі вислови беруться в лапки, пропуск позначається трьома крапками, вказується джерело, звідки запозичена думка. У такому разі може змінюватися навіть відмінок у слові чи словосполученні, якщо цитата не є повною і підпорядковується синтаксичній будові фрази, частиною якої вона стає.

Приклад. *Слід погодитись із тим, що вплив психоемоційної напруженості на адаптивне функціонування особистості не має виключно дезорганізуючого характеру, оскільки, як встановлено, «...об'єктивній неадаптивності може відповідати суб'єктивна корисність» [28, С. 136].*

При цитуванні та переказі літературних джерел найчастіше використовуються такі словосполучення:

За висловленням (ініціали, прізвище автора): «...».

Згідно із припущеннями (ініціали, прізвище автора): «...».

За формулюванням дослідника (ініціали, прізвище автора): «...».

Обґрунтовуючи свою позицію, автор писав: «...».

За словами (ініціали, прізвище автора): «...».

Автор писав / пише (ініціали, прізвище): «...».

На підтвердження нашого припущення наведемо слова (ініціали, прізвище автора): «...».

Як справедливо зазначає (ініціали, прізвище автора): «...».

Як стверджував (ініціали, прізвище автора): «...».

Можна навести такі слова вченого (ініціали, прізвище): «...».

Цитати мають подаватися лише з першоджерел, а не з праць інших авторів. Лише коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні. У такому випадку перед бібліографічним джерелом вказується: «цитуються за:» або «цит. за...».

Цитати з іншомовних джерел наводяться в тексті лише українською мовою. Виняток – цитати з неперекладених українською мовою літературних творів, або ж цитати іноземною мовою, які використовуються для порівняння семантичних характеристик.

Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз "так званий";

Приклад. *Безперечно, для наукової психології положення В. Райха мають важливе теоретичне значення, якщо звісно не абсолютизувати його провідну ідею щодо залежності емоційної рівноваги людини від так званого «сексуального звільнення».*

Якщо автор дослідження робить у чужій цитаті певні виділення (курсив, жирний шрифт тощо), аби акцентувати увагу на певному понятті чи фразі, то слід в дужках зробити відповідне застереження, вказуючи власні ініціали. Тобто, після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім тире і вказуються ініціали автора роботи, а застереження вміщується у круглій дужці. Наприклад, *(виділено нами. – М.С.), (курсив наш. – М.С.)*.

Подібні позначення доречні при власному перекладі тексту з іншої мови, якщо такого перекладу не існує чи він не збігається із уже відомим *(переклад наш. – М. С.)*. Доцільно подавати перекази текстів інших авторів, максимально точно дотримуючись їх викладу, не допускаючи викривлення думок.

При необхідності зробити в тексті роботи посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна також наводити посилання у *виносках*, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Приклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації /б/1)»

Відповідний опис у переліку посилань:

6. *Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: навч. посіб. Київ: «KM Academia», 1998. 192 с.*

Відповідне подання виноски:

/б/1) розділ 1. Ділове спілкування, стор. 29.

Посилання на таблиці, розміщені в роботі, вказують її порядковим номером, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «Результати аналізу... подані в табл. 1.2». Посилання на ілюстрації вказують її порядковим номером, наприклад, «рис. 1.2». Посилання на формули вказують її порядковим номером в дужках, наприклад «... у формулі (2.1)».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Отже, загальні вимоги до цитування такі:

- ✓ цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- ✓ текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;
- ✓ при непрямому цитуванні слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів;
- ✓ якщо необхідно виявити ставлення автора роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

Нарешті, коли текст дослідження перевантажений цитатами і суцільними посиланнями, виникає сумнів щодо наявності в ньому власне авторських міркувань; робота набуває характеру копії та перетворюється на хрестоматію «розумних ідей».

Правила оформлення списку використаних джерел

Наведений у роботі список літератури свідчить про обсяг використаних автором літературних джерел, про рівень вивчення стану досліджуваної проблеми і навичок роботи з науковими документами.

Список використаних джерел оформляється з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Список джерел передбачає обов'язкове наведення прізвищ та ініціалів авторів, назв праць, назв видань, кількості сторінок тощо).

Вказані у списку джерел публікації подають у наступному порядку:

5) роботи вітчизняних й іноземних авторів, надрукованих російською та українською мовами в загальному алфавіті, зважаючи на транскрипцію написання;

б) твори вітчизняних та іноземних авторів іноземними мовами, спочатку латинський алфавіт, потім східні мови, якщо є;

- 7) інтернет-ресурси;
- 8) статистичні матеріали.

Офіційні документи рекомендовано виносити на початок списку.

Роботи одного автора розташовуються за алфавітом назв, а автори-однофамільці – за алфавітом ініціалів.

У списку джерел використовується наскрізна нумерація арабськими цифрами з крапкою.

Приклади оформлення списку використаних джерел (з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015) наводяться у додатку В.

Правила оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження роботи на останніх її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку появи посилань в основному тексті. Якщо додатки оформлюють на останніх сторінках роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки.

Кожний з розміщених у роботі додатків (зразок оформлення наведений у дод. И) повинен мати заголовок і позначатися послідовно великими літерами української абетки. Наприклад, «Додаток А», «Додаток Б», «Додаток В» і т. д. (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь). Якщо в роботі розміщений лише один додаток, він позначається як «Додаток А».

Заголовок додатку А друкується угорі аркуша, із вирівнюванням назви по центру сторінки, малими літерами, з першої великої букви, напівжирним шрифтом (назва додатку розташовується одразу під рядком із позначенням «Додаток А», розміщеному у правій верхній частині тексту сторінки).

Ілюстрації, таблиці та формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1) – перша формула додатка А.

Додатки розміщуються в кінці роботи. Сторінки, на яких розміщені додатки, також підлягають загальній нумерації.

РОЗДІЛ 3.

ОРІЄНТОВАНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З ПСИХОЛОГІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЇХ ЗМІСТУ

Тематика курсових робіт з психології відображає актуальні проблеми різних галузей психології і розроблена згідно тих практичних задач, що передбачають фахові дисципліни: вікова психологія – для здобувачів вищої освіти 2-го курсу; організаційна психологія. – для здобувачів вищої освіти 3-го курсу.

Тематика курсових робіт розробляється випусковими кафедрами психології і затверджується на їх засіданні. Перелік тем курсових робіт постійно оновлюється й може доповнюватись та уточнюватись відповідно творчим пропозиціям здобувачів вищої освіти та викладачів-методистів кафедри.

3.1. Орієнтована тематика курсових робіт для здобувачів вищої освіти другого курсу

1. Психологічні особливості мислення молодших школярів в умовах інтегрованого навчання.
2. Індивідуально-психологічні особливості молодших школярів як передумова формування ефективних стратегій поведінки в шкільних конфліктах.
3. Особливості формування самооцінки у молоді на етапі особистісного самовизначення.
4. Адаптація молодших школярів до нових освітніх стандартів і роль підтримки вчителів.
5. Гендерні аспекти прояву відповідальності у дітей молодшого шкільного віку.
6. Соціально-психологічні чинники формування ідентичності в підлітковому віці.
7. Вплив рівня агресивності підлітків на їх соціальний статус у групах однолітків.
8. Психологічні особливості підлітків із девіантною поведінкою.
9. Роль ігрової діяльності у розвитку соціальних компетенцій молодших школярів.
10. Особливості емоційного інтелекту у юнацькому віці.
11. Вікові особливості професійного вибору старшокласників: роль мотивації та цінностей.

12. Мотивація до навчання у студентів початкових курсів в умовах сучасної освіти.
13. Соціально-психологічні умови, що впливають на формування самооцінки у дітей початкової школи.
14. Роль вікових криз у формуванні ціннісних орієнтацій особистості в різних етапах розвитку.
15. Соціальна активність як фактор ідентичності у похилому віці.
16. Психологічні особливості емоційного вигорання в системах професій "людина-людина" і "людина-знакова система".
17. Психологічні передумови професійного самовизначення старшокласників.
18. Спілкування як чинник формування особистості дошкільника.
19. Шляхи протистояння емоційному вигоранню у період військової агресії.
20. Розвиваюче середовище як фактор пізнавального розвитку дітей раннього віку.
21. Соціально-психологічні чинники щасливого старіння людини.
22. Психологічні аспекти лідерства в дитячих (підліткових, юнацьких) колективах.
23. Психологічні особливості самооцінки у внутрішньо переміщених осіб різного віку.
24. Особливості механізмів психологічного захисту в стресових ситуаціях (вік на вибір).
25. Роль вікових криз у формуванні життєвих позицій у ранньому дорослому віці.
26. Роль уяви в пізнавальній діяльності школярів.
27. Особливості формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку.
28. Психологічні особливості прив'язаності в дитячому віці та її вплив на міжособистісні стосунки у дорослому житті.
29. Соціально-психологічні причини виникнення страхів у ранньому дорослому віці.
30. Психологічні умови розвитку емпатії у підлітковому віці та вплив соціального середовища на її формування.
31. Проблема нормативних вікових криз у пізньому віці. Криза втрати ідентичності.
32. Творчі здібності як передумова навчальної успішності учнів молодшого шкільного (підліткового, раннього юнацького) віку.
33. Особливості проявів емоційних станів людини під впливом стресогенних ситуацій.
34. Взаємозв'язок мислення, почуттів та уяви у розвитку критичності мислення.

35. Психологічний вітаукт як механізм стабілізації Я-концепції в пізньому віці.

3.2. Орієнтована тематика курсових робіт для здобувачів вищої освіти третього курсу

1. Роль емоційної стійкості у виборі копінг-стратегій в подоланні сімейних конфліктів.
2. Психологічні чинники виникнення професійного стресу у працівників навчальних закладів та його вплив на сімейну гармонію.
3. Вплив соціально-психологічного клімату на мотивацію діяльності співробітників організації
4. Особливості психологічних захистів внутрішньо переміщених осіб у збереженні сімейних цінностей.
5. Самооцінка як фактор вибору стилю поведінки у сімейних конфліктах.
6. Авторитетність як чинник психологічного впливу в системі організаційної взаємодії.
7. Психологічні особливості емоційного вигорання в системах професій «людина-людина» і «людина-знакова система» та його вплив на функціонування в сім'ї.
8. Психологічні особливості формування самоефективності персоналу.
9. Індивідуально-психологічні особливості особистості як передумова стратегій поведінки у подружніх конфліктах.
10. Соціально-психологічні детермінанти організаційних конфліктів.
11. Стель поведінки в міжособистісних конфліктах в подружніх парах.
12. Психологічні особливості мотивації особистості до працевлаштування.
13. Особливості формування самооцінки внутрішньо переміщених осіб.
14. Вплив конкуренції на суб'єктивне почуття задоволеності працею в організації.
15. Психологічна підтримка сімей у ситуації вимушеної міграції та адаптації до нових умов життя.
16. Комунікативний потенціал особистості у побудові подружніх взаємин
17. Психологія сприймання та реагування персоналу на інновації в організації.
18. Особливості поведінки особистості в конфлікті: гендерний аспект.
19. Самооцінка як основа вибору поведінкових стратегій у подружніх стосунках.
20. Вплив емоційно-вольової стійкості особистості на подолання надзвичайних ситуацій.
21. Роль емоційного інтелекту у формуванні батьківської компетентності.
22. Психоемоційні стани працівників сфери обслуговування та їхній вплив на якість сімейних стосунків.
23. Особливості психологічних захистів у внутрішньо переміщених осіб як механізм збереження сімейної цілісності.

24. Соціально-психологічні умови формування soft skills навичок фахівця.
25. Корпоративна культура організації як чинник мотивації досягнень працівника
26. Психологічні особливості стресостійкості менеджерів.
27. Професійна ефективність як фактор впливу на стабільність сімейного життя.
28. Психологічні механізми мотивації персоналу організації.
29. Психологічні особливості динаміки ставлення до цивільного шлюбу впродовж зрілого віку.
30. Когнітивні стратегії збереження психічного здоров'я в умовах соціальної кризи та їхній вплив на сімейне благополуччя.
31. Асертивність особистості як властивість для вирішення сімейних конфліктних ситуацій.
32. Розвиток батьківської компетентності у подружжя, що виховує дітей з розладами уваги та гіперактивністю.
33. Специфіка подружніх дисгармоній у сім'ях.
34. Психологія іміджу організації.
35. Стиль виховання у сім'ї як фактор формування самоефективності підлітків.
36. Готовність молоді до сімейних відносин у контексті сучасних соціальних викликів.
37. Роль сімейних традицій у зміцненні подружніх стосунків та збереженні сімейної гармонії.
38. Психологічний терор на робочому місці: мобінг та булінг.
39. Батьківський стиль виховання як чинник розвитку емоційного інтелекту у дітей.
40. Соціально-психологічні особливості вирішення конфліктів у багатодітних сім'ях.

3.3. Захист курсової роботи

Підготовка до захисту та захист є логічним завершенням виконання курсової роботи.

Остаточний варіант відповідно оформленої курсової роботи подається на кафедру у визначений термін.

Керівник з'ясовує ступінь готовності роботи, відповідність її вимогам і рекомендує допустити до захисту. Робота не допускається до захисту у разі виявлення плагіату чи фальсифікації результатів.

Підготовка до захисту курсової роботи передбачає виготовлення засобів для унаочнення основних результатів роботи та підготовці доповіді виступу.

Захист курсової роботи включає: виступ здобувача, відповіді на поставлені запитання, виступи присутніх на захисті. Культура і літературність мовлення та дотримання регламенту є обов'язковим елементом культури й етики наукових повідомлень. Підготовка до захисту роботи полягає у підготування доповіді виступу у формі презентації.

Презентація виступу на захист курсової роботи не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 15-16 слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови). Бажано не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 20-22 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 15 рядків тексту.

Презентація виступу повинна містити:

- ✓ короткий вступ (вказати, хто займався досліджуваною проблемою і які підходи вироблені) (1-2 слайди);
- ✓ мета та гіпотеза дослідження (1 слайд);
- ✓ методи дослідження (1 слайд);
- ✓ опис результатів дослідження (10-12 слайдів);
- ✓ висновки та рекомендації (1-2 слайди).

Типові помилки презентації:

- ✓ забагато матеріалу на слайді;
- ✓ забагато слайдів;
- ✓ дуже швидка зміна слайдів;
- ✓ малий шрифт;
- ✓ надмірне «декорування»;
- ✓ фон слайду зливається з текстом або відволікає увагу;
- ✓ невиправдане використання ефектів анімації;
- ✓ виступаючий говорить до екрану.

Здобувач допускається до прилюдного захисту курсової роботи, що відбувається на відкритому засіданні екзаменаційної комісії, якщо він повністю виконав навчальний план і має допуск до захисту. У випадку невиконання всіх вимог чи несвоєчасного подання курсової роботи на кафедру здобувач не допускається до захисту.

До захисту курсової роботи допускаються здобувачі, які успішно склали всі атестаційні іспити (екзамени і заліки), передбачені навчальним планом.

Для викладу основних результатів дослідження здобувачу надається 7-10 хвилин, протягом яких він обґрунтовує вибір теми роботи, характеризує встановлену мету і завдання, предмет і методи дослідження, висунути гіпотезу, одержані результати і висновки, відзначає їх теоретичне і практичне значення.

Процедура захисту передбачає наукову дискусію, в якій мають право брати участь усі присутні. Під час дискусії автору можуть задаватися різні питання у межах досліджуваної теми.

Після закінчення дискусії автору роботи, за його бажанням, може бути надане заключне слово.

Після захисту наукові роботи зберігаються у вищому навчальному закладі, спочатку в фондах бібліотеки або в учбових кабінетах кафедр, де ними мають можливість користуватися на загальних підставах здобувачі і науково-педагогічні працівники. На закінчення однорічного строку зберігання курсові роботи передаються до архіву вищого навчального закладу.

Кращі наукові роботи публікуються (у вигляді статей у збірниках наукових праць або наукових журналах), а також подаються на наукові конференції та конкурси.

Критерії оцінювання курсової роботи

Комісія здійснює обговорення курсової роботи і приходить до висновку щодо її оцінки. Оцінка курсової роботи виводиться на підставі підсумування балів, виставлених комісією на захисті курсової роботи. Кожен з оцінюваних аспектів має певну максимально можливу кількість балів.

Критерії оцінювання курсової роботи

№	Критерії оцінювання	Рівень відповідності до критерію (бали)			Максимальна кількість балів за критерієм
		Критичний	Середній	Високий	
1	Відповідність назви змісту роботи	0-3	4-7	8-10	10
2	Обґрунтованість актуальності дослідження	0-3	4-7	8-10	10
3	Грамотність визначення об'єкта, предмета і мети дослідження	0-3	4-7	8-10	10
4	Теоретичний аналіз проблеми дослідження	0-3	4-7	8-10	10
5	Використання нової літератури для аналізу проблеми	0-3	4-7	8-10	10
6	Використання нової літератури для аналізу проблеми	0-3	4-7	8-10	10
7	Повнота висновків дослідження	0-3	4-7	8-10	10
8	Дотримання стилістичних норм писемної наукової мови та	0-3	4-7	8-10	10

	вимог до оформлення роботи				
9	Аргументованість усного захисту курсової роботи	0-3	4-7	8-10	10
10	Наукова компетентність у відповідях на запитання при захисті	0-3	4-7	8-10	10
	Разом				100

При оцінюванні курсової роботи враховується:

- ✓ уміння обґрунтувати актуальність проблеми;
- ✓ рівень опрацювання теми, повнота її розкриття;
- ✓ повнота аналізу літературних джерел;
- ✓ методологічна грамотність;
- ✓ адекватність застосованих методів дослідження;
- ✓ адекватність досліджуваної вибірки меті дослідження;
- ✓ доцільність застосування статистичних методів обробки даних;
- ✓ якість аналізу та інтерпретації отриманих результатів;
- ✓ відповідність висновків меті дослідження;
- ✓ самостійність, оригінальність в опрацюванні матеріалу;
- ✓ володіння стилем наукового викладу, культура мовлення;
- ✓ коректність цитувань та оформлення бібліографії;
- ✓ правильність та акуратність оформлення роботи;
- ✓ відповідність доповіді виконаній роботі;
- ✓ використання під час захисту наочних засобів;
- ✓ вміння коректно, стисло, точно відповідати на запитання.

Згідно з положенням про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в АПСВТ порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в традиційну 4-бальну шкалу та європейську шкалу ECTS здійснюється таким чином:

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою
		Екзамен
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)
B	80 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	70 – 79 (добре)	
D	60 – 69 (задовільно)	3 (задовільно)
E	50 – 59 (достатньо)	
FX	25 – 49 (незадовільно – з можливістю)	2 (незадовільно)

	повторного складання)	
F	0 – 24 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)	

Оцінку «відмінно» здобувач отримує, виявивши такі знання і вміння:

- ✓ здатність повністю й послідовно розкрити зміст роботи, поставленого завдання чи проблеми;
- ✓ здатність включити інформацію, що стосується вирішення поставленої проблеми в систему цілісного психологічного знання;
- ✓ здатність аналізувати та оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень;
- ✓ вільне володіння спеціальною термінологією, точність, логічність та структурність відповідей на поставлені під час захисту роботи питання;
- ✓ правильне застосування одержаних знань, умінь та навичок з різних дисциплін для вирішення практичних завдань чи проблем у стандартних та змінених ситуаціях.

Оцінку «добре» здобувач отримує, виявивши такі знання і вміння:

- ✓ повне й послідовне розкриття змісту науково-дослідницького матеріалу, поставленого завдання чи проблеми;
- ✓ здатність включити інформацію, що стосується вирішення поставленої проблеми у систему сучасного психологічного знання;
- ✓ здатність аналізувати та оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень;
- ✓ вільне володіння термінологією, але при захисті роботи продемонстроване нечітке формулювання власної думки, а при відповіді на питання – користування текстом роботи;
- ✓ правильне застосування одержаних знань, умінь і навичок для вирішення практичних завдань у стандартних ситуаціях.

Оцінку «задовільно» здобувач отримує, виявивши такі знання і вміння:

- ✓ зміст питання викладено частково, не завжди послідовно;
- ✓ у відповідях є помилки при використанні окремих понять, під час відповіді на питання здобувач не може чітко сформулювати свої думки і захистити положення, які представлені в роботі;
- ✓ при вирішенні поставленої проблеми здобувач не розуміє шляхів практичного використання конкретної інформації.

Оцінку «незадовільно» здобувач отримує, виявивши такі знання і вміння:

- ✓ основний зміст досліджуваної проблеми не розкрито як на теоретичному, так і на практичному рівні;
- ✓ допущено грубі помилки у відповідях на питання при захисті роботи;
- ✓ відсутність володіння спеціальною термінологією.

3.4. Рекомендований список літератури для написання курсових робіт з психології

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1806
2. Губа Н. О., Шевченко Н. Ф. Курсова робота з психології: метод. реком. Запоріжжя: Інтерпрінт, 2011. 45 с.
3. Калюжна Є. М. Дипломні та магістерські роботи з психології: метод. реком. Запоріжжя: Інтерпрінт, 2010. 126 с.
4. Калюжна Є. М. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Запоріжжя: Акцент, 2015. 152 с.
5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 208 с.
6. Клименко М. О., Петрук В. Г., Мокін В. Б., Вознюк Н. М. Методологія та організація наукових досліджень: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2012. 474с.
7. Методичні рекомендації до написання курсових кваліфікаційних робіт / уклад.: Л.І.Телецька, І.М.Янковська. Київ: НПУ Драгоманова, 2011. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/metodichki>
8. Методичні рекомендації до написання курсових кваліфікаційних робіт / уклад.: Л.І.Іванцев, Н.І.Іванцев. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
9. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. Київ, 2003. 116 с.
10. Бушуєва Т.В. Психодіагностика. Навчальний посібник. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2021. - 272 с. (15,81 ум.друк.арк.)
11. Технологія наукових досліджень (схеми та приклади): навч. посіб. / укл. М.С.Дороніна. Харів: ВД «ІНЖЕК», 2005. 64 с.
12. Філіпченко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 208 с.
13. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis_nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.ex

Зразок титульної сторінки курсової роботи

АКАДЕМІЯ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ

Кафедра психології

КУРСОВА РОБОТА

з ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ (ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ 2 КУРСУ)
ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ (ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ 3 КУРСУ)

_____ (назва дисципліни)

з теми: «_____»
(назва теми)

Студента(ки) ___ курсу _____ групи
спеціальності 053-Психологія

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник _____

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь,
прізвище та ініціали)

Київ 20__

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	9
1.1. Підходи до визначення понять «гармонійні» та «дисгармонійні» відносини у контексті соціальної ситуації розвитку підлітка	9
1.2. Структура соціальних відносин у середовищі підлітків та чинники їх порушення	18
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	29
2.1. Методи, методика і процедура дослідження	29
2.2. Результати дослідження та їх інтерпретація	38
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ	49
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН ПІДЛІТКА З ОТОЧУЮЧИМИ	50
3.1. Специфіка організації роботи практичного психолога з підлітками в умовах навчально-виховного процесу	50
3.2. Психологічні рекомендації батькам щодо гармонізації стосунків з дітьми-підлітками	69
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ	78
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	85

Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	<p>Дорожкін В. Р. Грани альтруїзму: монографія. Київ: Фенікс, 2016. 320 с.</p> <p>Пріб Г. А. Соціальна психіатрія і наркологія: навч. посіб. Київ: ІПК ДСЗУ, 2016. 255 с.</p>
Два автори	<p>Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2005. 308 с.</p> <p>Пріб Г. А., Ортікова Н. В. Практичний порадник для фахівців державної служби зайнятості у роботі з демобілізованими учасниками антитерористичної операції, операції об'єднаних сил і внутрішньо переміщеними особами: соціально-психологічний аспект. Київ: ІПК ДСЗУ, 2018. 21 с.</p>
Три автори	<p>Лазорко О., Вірна Ж., Акімова Л. Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: кол. моногр. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 588 с.</p> <p>Новікова О. Ф., Амоша О. І, Антонюк В. П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. Київ, 2016. 448 с.</p>
Чотири автори	<p>Професії майбутнього для України: наук.-практ. розробка / Капченко Л. М., Савченко Н. В., Літвінчук Л. Й., Грамма О.В. Київ: ІПК ДСЗУ, 2017. 47 с.</p> <p>Професіографічне забезпечення орієнтації безробітних громадян на професійне навчання: наук.-метод. реком. / Тарасюк С. О. та ін. Київ: ІПК ДСЗУ, 2013. 402 с.</p>
П'ять і більше авторів	<p>Психологічний інструментарій для фахівців служби зайнятості: методичні рекомендації / за заг. ред. Г.А.Пріба; автор.-упоряд.: В.Р.Дорожкін, Я.Ц.Зелінська, Є.М.Калюжна, Л.І.Матвієнко, Г.А.Пріб, Г.В.Циганенко. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 150 с.</p> <p>Екологія: навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003.</p>

	174 с.
Коллективний автор	<p>Методичні рекомендації до підготовки та захисту дипломних робіт магістра зі спеціальності 053 «Психологія» / за заг. ред. Г. А. Пріба. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 42 с.</p> <p>Технологія профорієнтаційної роботи з безробітними, які тривалий час перебувають на обліку в державній службі зайнятості: колективна монографія / за заг. ред. С.О.Тарасюк. Київ: ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.</p>
Багатотомне видання	<p>Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. 28 жовт. 2014 р., м. Київ: у 2 ч. / уклад.: Л. М. Капченко, С. О. Тарасюк, Л. Г. Авдєєв та ін. Київ: ІПК ДСЗУ, 2014. Ч. 1. 218 с.</p> <p>Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ: Логос, 2001. Т. 2. 636 с.</p>
За редакцією	Методичні рекомендації до підготовки та захисту дипломних робіт бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія» / за заг. ред. Г.А.Пріба. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 45 с.
Автор і перекладач	Котлер Ф. Основы маркетинга: учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.
Частина видання	
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного підприємництва</i> / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5-15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	<p>Prib G. A. A Comparison of Outcomes and Costs in Three Modalities of Opioid Dependence Treatment in Ukraine: NIDA International Forum, June 12-15, 2015. Phoenix, Arizona. P. 29-30.</p> <p>Калюжна Є. М., Подмазко О. В. Соціально-психологічні чинники задоволеності шлюбом. <i>Сучасний рух науки: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтер.-конф.</i> 6-7 черв. 2019 р., Дніпро, 2019. С. 698-700.</p>

Статті з продовжуваних та періодичних видань	<p>Пріб Г. А. Вплив соціальної дезадаптації в ситуації безробіття на формування девіантної поведінки. <i>Український вісник психоневрології</i>. 2015. Т. 23. Вип. 3. С. 160-161.</p> <p>Prib H., Gromova Z. Resistance to organizational change as a facet of psychological resistance of an individual. <i>Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment</i>. 2019. V. 7. № 4. С. 1-9.</p> <p>Омельчук В. А., Калюжна Є. М., Омельчук В. В. Прийняття рішення особистістю: філософсько-психологічний і правовий аспект. <i>Проблеми сучасної психології</i>: зб. наук. праць Запорізького нац. ун-ту та Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. № 2 (14). С. 89-96.</p>
	Електронні ресурси
Книги	<p>Варій М. Й. Загальна психологія: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с. URL: http://www.info-library.com.ua/books-book-113.html</p> <p>Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/875/Maksimenko_S.D._Zagal%27na_psihologiya.pdf</p>
Законодавчі документи	<p>Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // від 19.12.2017 № 2249-VIII (2249-19) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 21, ст. 252 / (із змінами і доповненнями). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12 (дата звернення: 10.11.2018).</p> <p>Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159, ратифікована Законом України від 6 березня 2003 р. № 624-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_065 (дата звернення: 01.10.2019).</p>
Періодичні видання	<p>Калюжна Є. М. Я-концепція як ресурс досягнення цілісності та зрілості особистості. <i>Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія</i>. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 48. С. 102-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2014_48_14</p>
Сторінки з веб-	<p>Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя: веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua</p>

сайтів	(дата звернення: 12.10.2017).
	Інші документи
Законодавчі і нормативні документи	<p>Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків: Право, 2016. 82 с.</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних: наказ МОН України від 2 серп. 2017 р. № 1110. Вища школа. 2017. № 7. С. 106-107.</p>

Стандарти	ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.
Патенти	Комбайн рослинозбиральний: пат. 77937 Україна: МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № а 2011 09738; заявл. 05.08.2011; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.
Авторські свідоцтва	А. с. 1417832 ССРСР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516; заявл. 22.01.87; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.
Дисертації, автореферати дисертацій	<p>Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.10 / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. 500 с.</p> <p>Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій: автореф. дис. ... д-ра. психол. наук: 19.00.10. Київ, 2016. 44 с.</p>
Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС; 06-1).

Навчально-методичне видання

**Бегеза Людмила Євгенівна
Борець Олеся Анатоліївна
Житинська Марія Олександрівна**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до підготовки та захисту курсових робіт здобувачів
2 та 3 курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 053 «Психологія»

Академія праці, соціальних відносин і туризму (АПСВТ)
03187, м. Київ, вул. Кільцева дорога, 3-А.
Тел./факс (044) 522-49-40